

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
419
Ser.

Title: Kamalakar Bhatti

18/10/20

419

કમલાકર મહી

:	Kamalākara Bhatta	:	Title
:	Ananta Bhatta	:	Author
:	Nilkantha	:	Editor
:		:	Year, Vols.
:		:	Publisher
419	:	:	Remarks

419

अथ कमलाकरभट्टीप्रारंभोयम् ॥ छ ॥ छ ॥ ३ ॥

श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीरामकृष्णनतयः कमलाकरसंज्ञितः॥ श्रीरामपितरौ नत्वा संस्कारान्वन्ति स्तां प्रतं १ गोतमः
 गर्भाधानं पुंसवनं सीसंतोन्नयनजातकर्म नामकरणान्नप्राशनं चोत्पन्नयनं चत्वारि वेदव्रतानि स्नानं विवाहः पंचयज्ञा अ
 एका पार्वणाश्राद्धं आरण्याग्रायणी चैत्री आश्वयुजीति सप्तपाक संस्कारा अग्राधेयमग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्या
 न्याग्रायणं पशुः सौत्रामणीति सप्तहविर्यज्ञसंस्कारा अग्निहोमोः स्य प्रथममुत्थः षोडशी वाजपेयोऽतिरात्रोऽष्टौ मास
 तिसप्तसोमसंस्कारा इति चत्वारिंशत्संस्कारा दद्याद्दशान्तिरनस्रयाशौचमनायासो मांगल्यमकार्पण्यमस्य हेति। यस्यैते
 चत्वारिंशत्संस्कारा अष्टावामगुणाः सायुज्यमाप्नोतीति चैत्र्यांश्रुगणो विष्णुर्बलिर्वा। अन्यैः पंचविंशतिराद्याः नि
 क्रमा उक्ताः अन्यैः षोडशोक्ताः कर्त्ता। अथ स्वस्तिवाचनं। कर्त्तुमुमुखं चैकदंतं चैत्यादि पवित्रा। देशकालो संकी
 र्त्तुमुक्तकर्म करिष्ये। तदंगतया गणेश पूजनं पुण्याहवाचनं मातृका पूजनं नांदी श्राद्धं च करिष्ये। लक्ष्मीनारायणाभ्यां
 उमामहेश्वराभ्यां नमः। शचीपुरंदराभ्यां। मानापितृभ्यां। इष्टदेवताभ्यो। कुलदेवताभ्यो। ग्रामदेवताभ्यो। स्थानदेवता
 भ्यो। सर्वेभ्यो देवेभ्यो। सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो। इत्येकला दक्षिणोत्तरयो महाद्यौरिति मंत्रा वृत्त्या भरमिं स्पृष्ट्वा। ॐ षडयः

मिति यशना कलशे धितिकुंभो संस्कारा ये मं मे गंगेति जलं गंधद्वारामिति गंधया ओषधीरिति सर्वे षधीः कांडात्कांडात्परो
 हंति परुषः परुषः परि। एवानो हव प्रतनु सहस्रेण शतेन च। इति हवीं अश्वत्थे वदति पंचपल्लवान्। स्थो नापृथिवीति सप्तमरु
 याः फलिनीरिति फलं। सहिरत्नानीति पंचरत्नानि हिरण्यरूप इति हेमं क्षिप्वा युवास्तवासा इति वस्त्रेण सूत्रेण वा वैष्णवैर्गण
 दवैरिति पूर्णपात्रे निधाय तत्वायादिति संस्कारः। कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समाश्रितः। मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृ
 गणाः स्मृताः। कुक्षौ तु सागराः सर्वसत्तद्दीपावसुंधरा। स्तब्धे दोथयजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः। अंगैश्च सहिताः सर्व
 कलशं तु समाश्रिताः। अत्र गा यत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा। अत्र तु मम शात्यर्थं दुरितक्षयकारकाः। सर्वस
 मुद्राः सरितस्तथीति जलदानदाः। आयांतु मम शात्यर्थं दुरितक्षयकारकाः। इति संप्रार्थ्य। मातृदेवो भव। पितृदेवो
 भव। आचार्यदेवो भव। अतिथिदेवो भव। आशिषः प्रार्थयन्ते। एताः सत्या आशिषः संतु। अवनिकृतजालुमंडलः कमलमुकु
 लसदृशमंजलिं शिरस्याधाय दक्षिणे नपाणि नास्तु वर्णपूर्णकलशं धारयित्वा। सकुटुंबो नत्वा। जलं स्नाययेत्। दी
 र्घानागानद्योगिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च तेनायुः प्रमाणेन पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु। शिवा आपः संतु। सोमं नस्यम
 स्ता। अक्षतं चारिषं चास्तु। गंधाः पांतु। समंगल्यं चास्तु। अक्षताः पांतु। आयुष्यमस्तु। पुण्याणि पांतु। सोमं प्रियम

क० भ० स्तु। तं बुधानिपांतु। ऐश्वर्यमस्तु। दाहिणाः पातु। बद्धधेयं वास्तु। इति विप्रेषु दत्वा। यंकु। वासव वेदयज्ञक्रियाकरणकर्मांसाः
 शुभाः शोभनाः प्रवर्तते। तमहमोकारमादिं कृत्वा सग्यजुः सामाशीर्वचनं वदुर्षिमवं संविज्ञातं भवति श्रुतातः पुण्यं पुण्या
 २ हं वाचयिष्ये। वाच्यतामिति ते तक्तेः। भद्रं कर्णेभिः शृणु। इविणो दाः शृणु। सविता पश्चात्मा शृणु। नवो नवो० शृणु। आप उदंतु
 जीवसे दीर्घायुताय वरसे। यस्त्वाहदा शृणु। यस्मै त्वं सुकृते शृणु। संवा सिं वा मिय जुषा प्रजा मायुर्धनं च। व्रतनियमतपः सा
 ध्याय क्रतु रमदा नविशिष्टानां ब्राह्मणानां मनः समाधीयतां। समाहितमनसः प्रसीदंतु भवतः प्रसन्नास्मः। शान्तिरस्तु।
 पुष्टिः पुष्टिः। वृद्धिः० अविप्रम० आयुष्यं० आरोग्यं० शिवं कर्मोक्तु। कर्म समृद्धिरस्तु० वेद समृद्धिः० शास्त्र समृद्धिः० पुत्र
 समृद्धिः० धनधान्य समृद्धिः० इष्टसंपदस्तु। बहिर्देशे सर्वा अरिष्टनिरसनमस्तु। अन्तर्गतं प्रतिहतं० यद्वै यस्तदस्तु।
 उत्तरे कर्मण्यविप्र० उत्तरोत्तरमहरहरमि वृद्धिः० उत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः संपद्यतां। तिथिकरणमर्त्तनक्ष
 त्रसंपदस्तु। तिथिकरणमुद्गर्तनक्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताः प्रीयतां। तिथिकरणे मुद्गर्तनक्षत्रे स ग्रहे स देवते प्रीयेतां। २
 दुर्गापां वा ल्यो प्रीयेतां। अग्निपुरोगा विश्वेदेवाः प्रीयतां। इन्द्रपुरोगा मरुद्गणाः प्रीयतां। वसुपुरोगा सर्वे देवाः प्रीयतां।
 सप्तयज्ञं दास्यान्वाय विदा देवा यज्ञाश्च प्रीयतां। वसिष्ठपुरोगा स विगणाः प्रीयतां। अरुंधति पुरोगा एकपत्न्यः प्रीयं।

ब्रह्मचर्यात्मनाश्च प्रीयतां। श्रीसरस्वत्यो प्रीयेतां। श्रद्धामेधे प्रीयेतां। भगवती कात्यायनी प्रीयेतां। भगवती माहेश्वरी प्रीयेतां।
 भगवती पुष्टिकरी प्रीयेतां। भगवती तुष्टिकरी प्रीयेतां। भगवती वृद्धिकरी प्रीयेतां। भगवती सद्भिकरी प्रीयेतां। भगवती विष्णुविनाय
 को प्रीयेतां। प्रीयतां भगवान्त्वामीमहासेनः सपत्नीकः ससुतः सपार्श्वः सर्वस्वानगतः प्रीयतां। हरिहरहिरण्यगर्भाः प्रीयं
 तां। सर्वा ग्रामदेवताः प्रीयतां। सर्वाः कुलदेवताः प्रीयतां। सर्वा इष्टदेवताः प्रीयतां। हताश्रितद्विषः हताः परिपुंथिनः हता
 स्य कर्मणे विप्रकर्तारः शत्रवः परासर्वयांतु। शाम्यंतु घोराणि। शाम्यंतु पापानि। शाम्यंतु वितयः शत्रूणां निवर्ततां। शिवा आ
 वः संतु। शिवा जतवः संतु। शिवा अग्रयः संतु। शिवा आहुतयः संतु। शिवा अघधयः संतु। शिवा वनस्पतयः संतु। शिवा अ
 तिययः संतु। अहोरात्रे शिवे स्यातां। निकामे निकामेनः पर्जन्यो वर्षंतु फलवत्यो न अघधयः पश्यतां। योगक्षेमो नः कल्प
 ती। शुक्रांगारकबुधशुक्रस्पतिशनेश्वरराहुकेतुसोमसहिता आदि पुरोगा सर्वग्रहाः प्रीयतां। प्रीयतां भगवान्नाराय
 णः प्री० प्रीयतां भगवान्जनेन्यः प्रीयतां भगवान्त्वामीमहासेनः पुण्याहकालान्वाचयिष्ये वाच्यतां। उद्गाते वशकुने० शृणु
 याज्याय जतिप्रतिवेद्याया पुण्ये च उद्गमीः पुण्यामेव तं उद्गमी संभावयति पुण्यान् उद्गमी संस्कुरुते। यत्पुण्यं नक्षत्रं तद्दृष्टुं
 वीतोपयुषं। यदा वै सूर्य उदेति। अथ नक्षत्रं नेति। यावति तत्र सूर्यो गच्छेत्। यत्र जघन्यं पश्येत्। तावत्कुर्वीत यत्कारी स्यात्पुण्या

क० मदी० हएवकुरुते। तानिवाएतानि यमनक्षत्राणि चान्येवदेवनक्षत्राणि तेषु कुरुत यत्कारी स्यात्पुण्या हएवकुरुते। मद्यंसहकुटुं
 विनेमहाजनान्नमस्तुर्कोणाय आशीर्ववनमपेक्षमाणाय मुकशर्मणाः पुण्या संभवंतु ब्रुवंतु। इति त्रिः ३३० पुण्याहमि
 ति त्रिर्विप्राः। स्वस्त्येवायमुप० सक०१ आदित्य उदयनीयः पथ्य येवेतस्वस्या प्रयति पथ्यां स्वस्ति मभ्युद्यंति स्वस्ये वेतः प्रयं
 ति स्वस्युद्यंति स्वस्युद्यंति। स्वस्ति न ईदो० सक०१ अष्टादेवा वसवः सोम्यासः श्वतस्त्रा देवीरजरा श्रविष्ठाः। ते यज्ञं पंतुरजसः पु
 रस्ता संर सरीणममृतं स्वस्ति। मद्यमित्यादि० मुककर्मणः स्वस्ति संभवंतो ब्रुवंतु। इति त्रिः। आयुष्मते स्वस्तीति त्रिर्विप्राः॥
 ऋध्या मस्तोमं० सक०१ स्वर्गमृद्भिर्मधूया मिति तं वै ते जसेवपुरस्तात्पर्येन वक्तुं रोहिमि मध्यतो क्षरेरुपविष्टा द्वायया सर्व
 तोद्वादशाहं परिभयसर्वमृद्भिर्माधोस्त्वर्गमृद्भिर्मधूया मिति य एवं वेद। ऋध्यामहये नमसोपसद्य। मित्रं देवं मित्रधेयं नो अ
 स्त। अनुवाधान् विषा रथ्यंतः शतं जीवेमशरदः सुवीराः। त्रीणि त्रीणि वेदे कानामृद्भानि त्रीणि कुंदांसि त्रीणि सवनानि।
 त्रयमेव लोकाः। ऋध्यामेव तदीय एषु लोकेषु प्रतितिष्ठति। मद्यमित्यादि। ममुककर्मणः सविंभवंतो ब्रुवंतु। इति त्रिः॥ ऋ
 ध्यामिति त्रिर्विप्राः। श्रिये जातः श्रिय इति नीराजनं। श्रिये जातः श्रिय आनिश्रियाय श्रियं वयो जरितो यो दधाति श्रियं व
 स्ताना अमृतत्वमायन्मरंति सत्या समिधामितं द्रो। श्रिय एवेनं तद्विद्यामादधाति संततम वा वषट्कं संतये संधीयते प्रजया

३

पशुमिर्य एवं वेद। यस्मिन्नुसाभ्यजय सर्वमेतदमुंचलोकमिदमच सर्वं। तन्नो नक्षत्रमसि जिह्विजित्य। श्रियं दधात्पह
 णीयमानं। अहं बुध्नीयमंत्रं मे गोपायाय मधुयस्त्रयीविदा विदुः। ऋचः सामानियजुंषि। सा हि श्रीरमता सुतां। मद्यमि
 त्यादि। अमुककर्मणः श्रीरस्ति सवंतो ब्रुवंतु। इति त्रिः अस्तु श्रीरिति त्रिर्विप्राः। कुंभाज्जुलं पातयेत्। वर्षशतं एणम
 स्त। गोत्रासि हृदिरस्तु। प्रजापति प्रीयतां। भुक्ते मिरंगेः। तदप्येषः श्लोको भिगीतो मरुतः। परिवेष्टारो मरुतस्या वसेनृ
 हे। आविहितस्य कामप्रेर्विश्वे देवाः सभा सद इति। ततः कलशद्वयधारं पातयेत्। वास्तोष्पते प्रतिजानीति चतस्रभिः
 शिवं शिबमिति वदेत्। ततो निषेकः। तत्र पत्नी वामतः सर्वेषु धर्मकार्येषु पत्नी दक्षिणतः स्थितः। विप्रपादक्षालने च अ
 निषेके च वामतः। समुद्रज्येष्ठाः ४ आप इहेति हे० इमा आपः शिवत मा इति तिस्रः। देवस्य त्वेति० बलाय श्रियेय
 शसे न्नाद्याय। १२ भुवः स्वः। इन्द्रियं वेति च ब्राह्मणं० सुरास्त्वेति च। अंते अमृता अमिकोस्तु। ततः पीठे चतुर्विंशति
 पुंजेषु। गोदीपद्राशचीमेधा सावित्री विजया जया। देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः। धृतिः पुष्टिः स्तथा कुष्टि
 रा मनः कुले देवता। गणेशाद्याः गोयोरिषोडशमातुः। ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कोमारी चैव वीर्यवती। वाराही च तथेन्द्राणीनामु
 डाः सप्तमातरः। ब्राह्मादि सप्तमातुः दुर्गादेः त्रगणाधिप्या श्वावाह्योऽश्लेषचौरैः संप्रज्य। आवाहनं न जानामि० मंत्रहीनं०

क० सही०

४

हृदि श्राद्धं कुर्यात्। सत्यवत्स संज्ञका विश्वे देवाः नां दी मुरवाः भर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं स्वाहानम इयं च हृदि रिति साक्षत जलं उं क्षिपेत्। मातृ
पितामही प्रपितामहः। नां दी मुरवाः। पितृ पितामह प्रपितामहः नां दी मुरवाः भर्भुवः स्वः इत्यादि इदं वः आसनं गंधाद्युपचारकल्पनं
स्वाहानम इयं च हृदिः। एवं मात्रा दोषे त्रिा दोषा मातामहा दो च। पुनः सत्यवस्वित्यादि० इदं वः दास्यमानं युग्मं ब्राह्मणं भोजनं पयो
प्रमत्तं तानि क्रयभूत इयं वा स्वाहानम इयं च हृदिः। एवं मात्रा दोषे त्रिा दोषा मातामहा दो च। ततः उपास्य गायतानं नरप्रदति पंच अ
सन्नमी मर्दं तेतिष्वं आवयित्वा। कृतस्य नां दी श्राद्धाख्यस्य कर्मणः यथा वत्फलप्राप्त्यर्थं द्वाक्षामकक निष्क्रयभूतं य
था शक्ति इयं दक्षिणात्वेन स्वाहानम इयं च हृदिः। प्रजापते न हरेतामिति श्रुत्वा? अनेन नां दी श्राद्धेन नां दी मुरवे देवताः प्री
यंतां हृदिः। माता पितामही चैव तथैव प्रपितामही। पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः। मातामहस्तत्पिता च प्रमा
तामहतादयः। एते भवंतु सुप्रीताः प्रयच्छंतु चमंगलं। इका मन्त्रे श्रुत्वा? इति पञ्चेश ह्ये कत्वा। उन्निष्ठं०। आचार्यमि०
यांतु देवे गणाः सर्वे इति माका विसर्जनं इति कमका करभट्टकृतः पुण्याहवाचनं नां दी श्राद्धप्रयोगः॥
अथ दुष्टवज्रो दर्शनं शांतिः पितृकृता। कर्त्ता मम पत्न्याः प्रथमं रजो दर्शनं दुष्टमासादिति धिनक्षत्रादि सचि तस
वीरिण्यं शांत्यर्थं नवग्रहमस्वारजो दर्शनं शांतिं करिष्ये इति संकल्प्य गणेश पूजानां दी श्राद्धं तं कृत्वा चार्यमृत्विज

४

श्वरपुयात्। आचार्यः। ऐशाने मध्ये दक्षिणे नरयोश्च सर्वत्र मंत्रावृत्तिः। महीधौ रिति भूमिस्पृष्ट्वा ॐ षधयः समितिदोषा प्रमाण
ब्रीहिसाशि त्रये आकलशेषितिकुं सत्रेयं संस्थाप्य प्रसुव आप इति नवानां सिधुक्षितप्रियमेधो नद्यो जगती। याः प्रवतो वसिष्ठो नद्यो
शक्रो। कलं शलेषूदकप्ररणे विनियोगः। आभ्यां जले नाश्ये। गंधद्वारामिति गंधं या ॐ षधी रिति सर्वेषधीः। ॐ षधयः समि
ति यवांश्च त्रिषु क्षिप्त्या मध्यं कुंभेयवध्री हितिल मापकं गुश्यासाक मुद्राक्षिप्त्या गायत्र्यो दुंबरकुशवोरक्तोत्तलचंपकबिल्वविष्णु
क्रांता तुलसी बर्हिषरां रवपुष्पी शतावर्यश्च गंधा निर्गुरि रक्तपीतसर्पपा मार्गपलाशपनसंबंधकप्रियंगुगोधूमव्रीह्यश्वत्थ
दधिदुग्धघृतपद्मपत्रनीलोत्पलमित्ररक्तपीतकुरंदकगुंजावचाभद्रकमुस्तकाख्यानिह्वानिशदोषधानियथा संभवे वाक्षिप्त्वा। त
तस्त्रिषु कांडाकांडादिति दूर्वाश्च तथैव इति पंचपलुवान्। स्यान्नेति सप्तमृदः। याः फलिनी रिति फलं सहित्वानीति पंचरत्नानि हि
रण्यरूप इति हेमक्षिप्त्वा युवांस्तु वासा इति वस्त्रेणावेष्ट्वा पूजादवशति यवादि पूर्णपात्राणि सवस्त्राणि निधाय तत्राष्टदत्तानि क
त्वा मध्यगायत्र्या सुवने श्वरीमावाह्य दक्षिण कुंभे ईडाणी वृषाकपि ईडाणी पंक्तिः। ईडाणी। उत्तरमेडत्वा विश्वामित्र इति ईडाणी गाय
त्री। ईडाणी इमावाह्य। ततः मंत्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत्। ततो मध्यं कुंभं स्पृष्ट्वा गायत्री मष्ट सहस्रं अष्टशतं राजपेर। हिरण्यवृणा
मिति पंचदशानां कर्दमानं दक्षिणं कृतेति दिसु ताभ्यः। श्रीदेवता। तिज्जोनुष्टुभः। एका प्रस्तावपंक्तिः। द्वे त्रिष्टुभावनुष्टुभोत्था

क०१४६१०

५

प्रस्तारपंक्तिः। जपेविनियोगः। एकत्रलिगदक्षिणकुंभे। कदुद्रायेतिनवानांघोरः कण्वोरुद्रोगायत्री। इमारुद्रायतवसइत्येकादशानांकुत्से
रुद्रोजगती। अंत्येतिरुद्रो। आतेपितरितिपंचादशानां गत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुप्। इमारुद्रायस्त्रिष्टुप्। इतिचतुर्णावसिष्ठोरुद्रस्त्रिष्टुप्।
अंबकंवसिष्ठोरुद्रोनुष्टुप्। तमुष्टुहीमोमोत्रीरुद्रस्त्रिष्टुप्। भुवनस्यपितरंक्रजिभ्यारुद्रस्त्रिष्टुप्। अंबकं१ अन्यत्रलिगुत्तरकुंभेकंदे
कादशिनीभ्यासपूर्वकंजपेत्। शन्नइंद्राग्नीतिपंचदशानांवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्इतिजपेत्। अथाग्निप्रतिष्ठाप्येशान्याग्रहास्तु
पयेत्। चक्षुष्यंतेनयग्रहानप्रत्येकममुकंसंख्यातिः समिच्चवाज्याहुतिभिः अधिदेवादीनेकैकयाहुत्याप्रत्यधिदेवादीनेकैकया
हुत्याविनायकादिपंचदेवावास्तोषातिहेमपाळइंद्राद्यैल्लोकपालैर्नष्टकैकयाहुत्याभुवनेश्वरीप्रत्येकंहुत्यातिहुतिमिश्रगोधूम
पायसाज्यानांअष्टशताष्टाविंशत्यन्यतराहुतिभिर्दिवाणीइमंइंचप्रत्येकमुक्तद्वयेष्टाविंशत्यन्यतराहुतिभिर्यक्ष्ये। शेषेण
स्विष्टकृतमित्याहुक्तदेवभ्योमुष्टेत्वाहुतंनिर्वपामीतिमनसात्छीनिरूप्यचतुरश्रतुरोमुष्टीत्रिरूप्यतथैवप्रोक्ष्यक्षीरेचक
कृत्वाज्यभागान्तेयजमानेनत्यागेकतेउक्तसंख्यायथाक्रमेणजलिभिर्होमः कार्यः तत्रतिस्रभिर्देवाभिः दधिमध्वाज्याक्ता
भिर्देवाहुतिः। एवंसमिधोभ्यक्ताः। ततस्विष्टकृतादिप्रायश्चित्तहोमान्तेदिक्पालेभ्योनवग्रहेभ्योभुवनेश्वरीइंद्राणीदेभ्य
श्चक्षेत्रपायज्यसदीपमाषत्तकबलीनदत्ताभ्यामश्वित्तहोमान्तेबलिदानंकुर्यात्। समुद्राहर्मिदितितवस्पवामदेवोग्नि
स्त्रिष्टुप्। इतिपूर्णाहुतिंहुत्वाप्रणीताविमोकादिशेषं समाप्तोयजमानमभिषिंचेत्। आपोहिष्ठतिनवभिः। यएकद्विद्वयत्त

तितवस्येगेतमाइंद्रस्त्रिष्टुप्। त्रिभिष्टुदेवेतिसप्तानांवसिष्ठस्त्रयाणामग्निस्ततोविश्वेदेवास्ततः सोमः आद्यागायत्री। ततोनुष्टुप्। ति
स्त्रोगायत्र्योत्वावसिष्ठोनुष्टुप्। उभयंष्टुवज्जेनतिगर्भइंद्रोबृहती। स्वास्तिराविशोयमइंद्रोनुष्टुप्। अंबकंवसिष्ठोरुद्रोनुष्टुप्।
जातवेदसेकश्यपोदुर्गात्रिष्टुप्। समुद्रज्येष्ठाचतुर्णावसिष्ठोआपस्त्रिष्टुप्। जायतामिह० इदमापइतिचतस्रणांसप्तसंख्येया
पोनुष्टुप्। देवस्यतेत्यापस्तवशारव्योस्त्रिभिः। तमोभानंगौतमइंशौनोजगती। तमग्रेरुद्रो१ तमुष्टुहीत्यांगिरसस्तिरश्वीरु
द्रस्त्रिष्टुप्। भुवनस्यपितरंक्रजिभ्यारुद्रस्त्रिष्टुप्। यातेरुद्रकश्यपोरुद्रस्वराडनुष्टुप्। यज्जाग्रतइतिषण्णांप्रजापतिर्मनस्त्रि
ष्टुप्। इंदुत्तव्यभंपंचानीविश्वामित्रइंद्रोगायत्री। ततसुरास्त्रेत्याद्यैः अभिषिक्तोभिंसंप्रज्याचार्यादीन्ब्रह्मलंकारादिभिः संर
ज्याचार्यायधेनुंरुद्रजापिनेनग्राहंसदक्षिणमन्येभ्यश्चदक्षिणांदत्वादेवानामुत्तरपृजांकृत्वाविष्टज्याचार्यहस्तेदत्वा
ग्निंसंप्रज्यगच्छगच्छेतिविष्टज्यमहाशांतिं पठित्वापिप्रान्संभोज्यभुंजीत। इतिकमळाकरभट्टकृतरजोदर्श
नशांतिः अथपुनःसंधानं। कर्त्तव्यविद्येदकाङ्गणनयापदिप्रत्यहंकुंकुं कृत्वासायंप्रातर्होम
दर्शपूर्णमासस्त्वाडीपाकेविद्येदनिमित्तंप्रायश्चित्तंकृत्वातत्पर्यासंप्रीत्यादिद्रव्यंदत्वादेशकालोत्सृज्याविधिन्नस्य
गृह्याग्नेःपुनःसंधानंकरिष्ये। इत्युक्तं। प्रतिष्ठाप्याप्यारावाज्येनेत्यंतेत्रिरग्निंपवमानमग्निंप्रजापतिवाज्येनार्यमा

क० भ० दी० शिंवरुणातिं प्रषातिं प्रजापतिं च उाजद्वयेषां सूर्योसावित्री चतुवारमाज्ये शेषेण स्विष्टकृते मित्याद्या धारांते अ
 ग्र आयं पति तिसृणां शतं वैरवानसा अग्निः परमानो गायत्री होमे विनियोगः ॐ अग्रः आयं वि पवस आसु वोजमि
 वं वनः आरे वाधस्व दुनुनां १ अग्निर्देविः परमानः पां वज्रमः पुरोहितः तमी महे महागयं २ अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः स्व
 वीर्यं ३ दधुयि मयि पोषं स्वाहा ४ इति त्रिसिद्धे वा त्वमर्च मावसु भुतो गिस्त्रिष्टुष्ट ५ त्वमर्च मा भवसियत्कनीनां नाम स्वधा
 वंदुं विभर्षि अजंति मित्रं सुधितं न गोभिर्यदं पती समनसा हृषोषि स्वाहा ६ अग्रयद्रदं प्रजापते न त्वदे तो न्यन्यो विश्वा
 जातानि परितो वरुण यत्कामास्ते जुहु मस्तनो अस्तु वयं स्याम पतये रयीणां प्रजापते न त्वदिति वाज्यं दुत्वा पत्यं जलो
 उपस्तीर्य हि त्रीजानां धाय हविरवतं वा सि धार्य र्यमणं वरुणं पूषणं मित्रयाणां वामदे वार्यमाग्निर्वरुणाग्निः पूषाग्नि
 रनुष्टुष्ट ७ अर्यमणं नुदे वंकन्या अग्निमयक्षत ८ स इमां देवो अर्यमा प्रेतो मुंचातु नामुतः स्वाहा ९ वरुणं नुदे वंकन्या अ
 ग्निमयक्षत १० स इमां देवो वरुणः प्रेतो मुंचातु नामुतः स्वाहा ११ पूषणं नुदे वंकन्या अग्निमयक्षत १२ स इमां देवः पूषा प्रे
 तो मुंचातु नामुतः स्वाहा १३ इति त्रिसिद्धे वा प्रजापतये स्वाहेति अर्पणं पुष्टे दुत्वा आनः प्रजामिति चतुर्णां सूर्योसा
 वित्री सूर्योसा वित्री आद्या जगती हि तीया त्रिष्टुष्ट १४ अये हे नुष्टुष्ट १५ आनः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजर सायसमं न त्वयमा अ
 उर्मगतीः पति लोकमाविशेशशान्ता भवहि पदेशं चतुष्पदे ॥ अथोरच कुरपति धेयि धि वापभुभ्यः स्तमनाः स्ववीः ॥ वीरसुदेव

कामास्यो नाशं नो भवहि पदेशं चतुष्पदे २ इमां त्वमिंद्रमिद्रः सुपुत्रां स्वभगांष्टु ३ दशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेका दशं कृषि ४
 सम्राज्जीश्वरुदेवसं स्यात्सीश्वरुभवा ननां हरि सम्राज्जीश्वरुसं स्यात्सीश्वरुभवा ननां हरि सम्राज्जीश्वरुभवा ननां हरि सम्राज्जीश्वरुभवा ननां हरि
 मातरिश्वा सं धाता समुदेष्टु इच्छातु नो ५ इत्याज्यं दुत्वा समं जंति तिसूर्योसावित्री सूर्योसावित्री अनुष्टुष्ट ६ इति दधि प्राशय पत्ये द
 त्वा ज्यशेषेण वा हृदयमदुत्वा स्विष्टकृदादि शेषं समापयेत् ७ इति पुनः संधानं ॥ अथ गभीधानं कर्त्तुं देशकालो संकीर्त्य
 स्यात्पार्यासां जनिष्यमाण सर्वगभोणा बीजगर्भ समुद्रसंवेनो नाशनद्वारा प्रतिगर्भ संकारातिशयार्थं परमेश्वरप्रीत्य
 र्थं गभीधानं करिष्ये तदंगतया गणेश प्रजा पुण्याह वाच न मातृका रजानां दी प्राद्वानि कृत्वा गृह्यानि मारुत संतं प्रज्या
 ह्यास्मिन् न्नाहितेना वित्यादि च कुर्यते प्रजापतिं वरुणा विष्णुं चतुवारमाज्येन शेषेण स्विष्टकृते मित्यादि प्रजापतये
 मंत्रवज्रं रुप्रयित्वा च कुर्यते चरुमवराय ॐ प्रजापतये स्वाहेति दुत्वा विष्णु यो निमित्ति त्रयाणां त्वं विष्णु रनुष्टुष्ट ८
 विष्णु यो निंकन्य यतु त्वं हारुपाणि पिंशतु ९ आसिंचतु प्रजापतिर्धो ता गर्भं दधातु ने १० गर्भं धेहि हिस्वनी वाळि गर्भं धेहि सर
 स्वति ११ गर्भं धेहि अश्विनो देवा वाधं तां पुष्करं स्वजा १२ हिरण्ययी अरणीयं निर्ममि तो अश्विना तं ते गर्भं देवा महे दशमे मासि स्त
 तवे १३ इत्याज्यं दुत्वा ने जमे वेति तिसृणां त्वं विष्णु रनुष्टुष्ट १४ ने जमे प्रपरापत सु पुत्रः पुनरापत १५ अस्मै पुत्र कामाये गर्भमा
 धेहि यः पुमान् १६ यथे मंष्टि रीमद्यु ताना गर्भमा दधे १७ रंतं गर्भमा धेहि दशमे मासि स्त तवे १८ रिछोः श्रेष्ठेन सृ पेणा स्यां न्यायोग

क० भ० दी० वी० न्या० पु० मां सं पु० न्माधेहिदश मेमास्तिस्तवे । प्रजापते त्वेति वाज्यं दु० वा । अपनः शोभु च दप्यमित्यष्टा नो कुस्तो ग्रीर्गो यत्री ।
 पत्न्याः मूर्ध्ना भिमर्शने विनियोगः । अपनः शोभु च दप्यमित्यष्टा नो कुस्तो ग्रीर्गो यत्री । अपनः शोभु च दप्यमित्यष्टा नो कुस्तो ग्रीर्गो यत्री ।
 यावज्जन्ममेव अपनः प्रयद्दीष्ट एषा प्रास्माका सश्च स्तरयः । अपनः प्रयत्ने अग्रे स्तरयो जायेमहि प्रते स्यं । अपनः प्रय
 दग्नेः सह स्वतो विश्वतो यंति भानवः । अपनः १० त्वं हि विश्वतो मुख विश्वतः परिभूरसि । अपनः ११ द्विष्टो नो विश्वतो मुखानि नावे
 वपा रया । अपनः सनः सिंघुमि वना रयाति पथो स्वस्तये । अपनः १२ फलिनी शोभित्यस्यार्थं वर्णो भिषगो घधयो नुष्टुष्ट । जपे
 वि० न्याः फलिनी शोभित्यस्यार्थं वर्णो भिषगो घधयो नुष्टुष्ट । जपे
 ग्रीष्मिष्टुष्ट । अग्न्युपस्थाने विनियोगः । वधे नदस्युग्रहि वात यस्व वयः कृण्वन्तस्तन्वे ३ स्वाये । पिपिषियत्सहसस्युत्रदे
 वास्तो अग्रे पाहि न तम राजे अस्मान् । रयंते अग्र उक्थे विधेम वयं कृयेः पावक मद्रोवे । अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्नास्मे
 विश्वानिद्विष्णानिधेहि । अस्माकमुने अध्वरं जुषस्व सहसः स्रनोत्रिषधस्तुह्य । वयं देवेषु सुकृतस्वाम शर्मणान
 स्त्रिवरुथेन पाहि । विश्वानि नो दुर्गहा जात वेदः १३ हस्तक । अग्निस्तु विश्वममिति द्वयोर्वस्तु यवो ग्रीरनुष्टुष्ट । अग्निस्तु विश्व
 श्रवस्तमं तु विब्रह्मणा मुत्तमं । अतर्त्त श्रावयत्यति पुत्रं ददाति दाशुषा । अग्निर्ददानि सपतिं सासाहयो युधा नृभिः । अग्नि
 रयंरघुष्यदं जेतारम पराजितं । २३ यानि मुपस्था य । सूर्यो न इति पंचानां वक्षः सूर्यो गायत्री १३ सूर्यो नो दिवस्या तु वा

तो अंतरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः । जो वा सवितर्यस्यते हरः शतं स वां अर्हति । पाहिनो दिद्युतः पतंत्याः । वक्षुर्नो देवः सविता
 चक्षुर्न उत पर्वतः । वक्षुर्नो तादधातुनः । वक्षुर्नो धेहि वक्षुषे वक्षुर्नो धेहि वक्षुषे वक्षुर्नो धेहि वक्षुषे । संवेदे विचक्षेम । सुसंहं ता वयं प्रतिपश्येम
 सूर्य । विपश्येम न च वक्षसः । इति सूर्यमुपस्था य । तदारात्रौ वा अश्वगंधाया हवीया वा कल्कं वस्त्रं हि स्त्रा उदीर्षेति द्वयोः स
 र्यो सावित्री आद्यात्रिष्टुवं सानुष्टुष्ट । उदीर्षोतः पतिवतीत्ये ३ प्राविश्वा वसुं न्तमसा गीर्भिरीके । अन्यामिह पितृषदे व्यक्तां
 सते भागे जनुषा तस्या विधि । उदीर्षोतो विश्वावसो नमसे जामहे वा । अन्यामिह प्रफव्ये संजायां पत्या सृज २ इति स्वा
 हांते नभार्यायाः दक्षिणनासायां रसमासि च्यरसे दुर्दरंगने तो मा भव्ये व वस्त्रफुटानं नीराजनादि कार्य आचारात् ।
 गंधर्वस्य विश्वावसो र्मुखमसि । विद्युर्योनिमिति त्रिमिः नेत्रमेवेति चतुर्भिः श्वयोनिमिति मृश्या । तां पूषं सूर्यो सावित्री सूर्यो
 सावित्री त्रिष्टुष्ट । योगर्भमो पथीनां वसिष्ठः पर्जन्यो गायत्री । विद्युर्योनिं कल्पयतु त्वं ह्यरूपाणि पेशव । आसिं वतु प्रजापतिर्धा
 ता गर्भं दधातुते । गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति । गर्भं ते अग्निर्नो देवा बाधतां पुष्करस्त्रजा । हिरण्ययी अरणीयं निर्म
 थतो अग्निना । तं ते गर्भं ह गामहे दशस्मे मासिस्तवे ३ तां पूषं किव तमामे रयस्व यस्या बीजं मनुष्या ३ कर्पति । यान उरु उभती वि
 श्रयाते यस्या मुशतः प्रहरामशेषं । योगर्भमो पथीनां गवां कृणोत्यवती । पर्जन्यः पुरुषीणां । अहं गर्भं प्रजाया प्राजापत्यो गर्भं
 इदो वा त्रिष्टुष्ट । अहं गर्भं मदभामो पथी च दं विश्वेषु वनेषु तः । अहं प्रजा अजं नभं पथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीषु पुत्रात् ११

क० म० इति स्त्रियंगता। प्राणोरेतोदधाम्यसो। यथा भूमि रश्मि गर्भो यथा द्यौ रिन्द्रेण गर्भिणी। वार्यु र्यथा दिशो गर्भिलवन्ते गर्भे रधान्यसा विनि
 स्वनामोक्तास्विष्टकृतादिहोमशेषं समाप्य शतं दशवा विज्राप्तो जयेत। इति भगर्भो ध्यानं। अथ पुंसनानवलोभनसीमन्ताः। तृती
 ये चतुर्थे षष्ठाष्टमे वामाक्षि मण्डपुनर्वसु पुष्य हस्ता अनुराधा श्रवणे पुनर्वसु मृगशिरसी मन्तेन सह कायोः कर्मा विज्ञानं वा यायां ग्रहयज्ञं
 कृत्वा प्राग्निवे रक्ते आननु देउत्तरतो स्निग्धमणि पत्नी मुपवेश्य देशकालोत्सर्ग कीर्त्यास्यांभार्यायां जनिष्यमाणसर्वगर्भाणां वैजिक
 गार्भिक शेषनाशकपताज्ञानोदयसिद्धिप्रतिरोधिनाशद्वारा च श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं पुंसवनमनवलोभनं च तथा तनुरुधिराप्र
 या लक्ष्मी भूत राक्षसो गणनाशक्षेम महा लक्ष्मी समवे शार्थं प्रतिगर्भं विजगम्ये जेनो नाशार्थं च सीमन्तोन्नयनं च तत्रैण
 करिष्य इति संकल्प्य गणेशराजा पुण्याहवाचनमात्रका र्जानां दीप्ताद्भानि कृत्वा पवमानसंज्ञं पुंसवने मंगलसंज्ञं पुंस
 वने गृह्याग्निं धाया स्निग्धवाहिते तौ क्त्वा दिक्कृष्यते प्रजापतिचरुणा सीमन्तोन्नयनं न होमो द्विधा तारं देवाकां त्रिभि
 र्मुप्रजापतिं वा ज्येन शेषेण स्विष्टकृतमिष्यादि प्रजापतयेत्वा जुष्टं निर्वपामाति निरुप्य तथैव प्राक्ष्य च कंकवाज्य संस्कारा
 ते आत्मानमग्निं वात रापत्नीमा च्चाती मानी स्वस्व रक्षिणा तश्चैव यज्य प्रवेश्य तया अन्यारब्ध आज्यभागां तेषां नीह स्तम्भ
 मानरणायाः प्रसूतिमित्तं गोदधितत्रैव यो यतं यवतत्ता चैव यो यो माषाणि धाय किं पि च सीमन्ति त्रिः पृष्ट्वा पुंसवनमि
 तिसा त्रिरुक्ता प्राश्या च म्यपुनै रवैदुः प्राश्या चामे र। इदं पुंसवनं। ततो हवीं कंकक्यया पेषयित्वा च स्त्रिं गृहीत्वा पत्न्या द
 क्षिणनासापुटे गुच्छा जेण सक्तद्वयान्ते रक्तं सिन्धेत् ॐ आते गोमो यो निमै तु पुमान्नाद्या इवे पुधि। आवीरो जायतां पुत्रस्तदशमा

स्यः करोमि ते प्रजापय गर्भो यो निमै तुने। अननः पूर्णो जायते तं मन्त्रेणोपि शाचधीतः पुमांस्ते पुत्रो नाशितं पुमाननुजाय
 तां। तानि मद्रालिबी जा न्य वभा जतयं तु नो ३ यानि मद्रालिबी जा न्य वभा जतयं तु नः। ते स्त्वपुत्रानि दस्व सा प्रसूधनु का म व।
 कामः समृध्यतां मद्रमपराजितमेवं मेयं कामं कामये देव तस्मै वा यो समद्वय ५ यथा अमिरे तु प्रथमो देवता नो सो स्ये प्रजं मुच
 तुमृकपाशात्। तदयं राजावरुणो नुमं यतां यथेयं स्त्री पौत्रं मर्षं नरो ध्यात् १ इमा मग्निस्त्रा यता गा हपत्यः प्रजा मस्ये नय तुदी
 र्धमायुः। अश्विनो पस्वा जी वता मस्त माता पौत्रमानंदममि प्रबुध्यातामियं ३ माते गृहे निशि यो षउत्थादयत्र त्वं दे
 त्यः संविशंतु। मां त्वं विके १ युर आवधिष्या जीव पत्नी पति को के विराज पश्यंति प्रजां क्तमनस्यमाता ३ अजा स्ता पौत्रं मृकपाशान्
 मुनवाद्यं। शीर्षः स्त्रजमिवात्मुच्यद्विषयः प्रतिमुचापि पाशं ४ देव कर्तृ ब्राह्मणक ल्यमानं ते न हस्ति यो निषदः पिशाचान्। क्रमा
 रो मृत्यु न धरा न्यातया मिदी र्धमायुस्त वजीवंतु पुत्राः ५ इति मन्त्रे न स्य दत्तं नामा च मय्यवरुम वराय प्रजापतये स्वाहेति कृत्वा। च
 त्रे सुशस्त्रे ददये हितमंतः प्रजापते। मन्ये ह मां तं विदुः समा हं पौत्रमघं निधायिनि। पत्न्या हृदयं स्पृष्ट्वा। इदमनवलोभनं। सीमन्त
 स्तुवेणा जं जुहुयात्। धाता दरा त्विति ह्यो र्हरण्य गर्भो धानुष्टप। अंसा त्रिष्टप। होमे विनियोगः। ॐ धाता दरा तुदा भुवि प्रा वीजीवा
 नुमक्षितं। वयं देवस्य धीमहि स्तुमतिं गां जि न वि तः स्यात्। धाते दू दं नम मा धाता प्रजानमु तरा य ई शे धाते रं वि श्वं सु व नं ज जाने। धाता क
 र्त्तारं नि मिधा मि च धे धात्र इ दं नम मा रा का मह मि ति ह्यो र्दत्तं सम दरा का जग ती। रा काम हं सु ह वां ० य

क० ११६० स्तोत्रके० नेत्रमेवेति त्रयाणां त्वाष्ट्रविष्णुरनुष्टुप् । नेत्रमेव० यथेयं पृथिवी० विष्णोः श्रेष्ठेन० विष्णवेदं० प्रजापतेन तदिति प्रजा
 पतयेचकुलापत्त्याः पश्चात्तिस्रन् उडुंबरगुह्ययंत्रिः शुक्लशुक्लतीकुशत्रयेण कीकृतेन भूम्या दारिमसं० व्याहृती प्रजापतिः
 प्रजापतिर्वृहतीसीमंतयुहनेवि० ॐ भूर्भुवः स्वः करोमिति उर्ध्वं मंत्रा रयानि सिध्यन्तु वीसीमंतं यस्यागुं तत्रैव संस्थाप्य गो
 धूमपिष्टं डुंबरफलमाकां कंठे दत्वा । स्तोमं शान्तं संगायेतावीणा गायित्रो द्विजो संप्रेष्य सोमानो राजा वतुमानुषीः प्रजानि एव क्रो
 दाविति गंगे इति । समीप नदीनाम्ना त्रिगीयेतां स्विष्टकृदादिशेषं समाप्य ब्रह्मणेन्यस्मे वाक्पदं दक्षिणां दत्वा फललडुकादि तद्वस्त्रे द
 त्वा शतं विप्राभोजयेत् इति कर्मकरः करभहृत्तः पुंसवनानवलोभनसीमंतप्रयोगः अथ ज्ञानकर्म । पुत्रे जाते
 पिता स्वचेतं स्नात्वा देशकालो संकीर्त्यास्य कुमारस्य गर्भावुपानजदोषनाशायु मेधावृद्धिबीजार्त्तनेनोनाशनदाशपरमे
 श्वरप्रीत्यर्थं ज्ञातकर्म करिष्ये इत्युक्त्वा गणेश प्रजा पुण्याहवाचनमात्रका प्रजानां दी आह्वानिकृत्वा होमपक्षे व्याहृतिमिः प्र
 वक्तुं कसंज्ञकमग्निं प्रतिष्ठाप्य तत्राग्निमिदं प्रजापतिं विश्वान् देवान् ब्रह्माणं चाज्येनात्ताममंत्रेण हुत्वा मधुधनेन हिरण्येना
 वष्टप्य ॐ प्रतेददा मिमधुनो घृतस्य वेदं सवित्रा प्रसूतिर्मघोना । आयुष्मान्गुप्ते देवताभिः शतं जीवशरदो लोके अस्मि
 न्निति तेनैव प्राप्स्यित्वा हिरण्यं प्रक्षाल्य शिशोर्दक्षिणामये च कर्णेन धाय तन्मुखसमपि स्वमुखमानीय ॐ मेधांते देवः
 सविता मेधां देवी सरस्वती । मेधांते अश्विनौ देवा वाधतां पुष्करस्त्रजाविति जपेत् । मंत्रा रन्तिः । ततः शिशोरं सोयुगपदमिच्छा

अश्माभवरपरशुर्भरहिरण्यमस्तु तंसव । वेदो वै पुत्रनामासि सजीवशरदः शतं । इदं श्रेष्ठानि० अस्मे प्रयं धीवदौ जपेत् । त
 तः अंगादंगात्संभवंसिहदयादधिजायसे । आत्मो वै पुत्रनामासीति मूर्धनि त्रिरवधाय । इमां कुमारो जरांधयतु दीर्घमायुः प्रजी
 वसे । अस्त्येस्तनं प्रयुजानो आयुर्वर्णीयशो बहुमिति दक्षिणं स्तनं प्रक्षाल्य दद्यात् । ततः करिष्यमाणनामस्मरेदिति केचित् । इति ज्ञा
 तकर्म अथ षष्ठी प्रजापं वय्यां षष्ठीं रात्रौ पिता देशकालो स्मृत्वा स्य शिशोः स्तिकायाश्च सर्वा रिष्टशान्त्यायुरारोग्यसिद्धि
 र्भजन्मदानां जीवंतिकायाः स्कंदस्य द्वाकादिनां च प्रजां करिष्ये इत्युक्त्वा कलशं संस्थाप्य तत्र प्रतिमा स्तुत तपुं जेष्ठागणेश
 जन्मदाः जीवंतिकां स्कंदं राकामभुमतिं सिनीवालीकुंडं कुये लिखितं षष्ठीं देवीं शस्त्रेभवावतीं आवाह्य तदस्तु० गृहो वै प्रतिष्ठाप्य
 षोडशोपचारैः संपूज्य दधिभक्तं निवेद्य दीपान्माषस्तुत बलीं दत्वा प्रार्थयेत् । गोरीपुत्रो यथा स्कंदः शिशुत्वे रक्षितः पुरा । तस्या
 ममाप्ययं बाहुष्विके रक्ष्यतां नमः । विप्रान्सं पूज्य खाद्यदक्षिणादिदत्वा रात्रौ जागरणं कुर्युः इति षष्ठी प्रजा
 अथ नामकर्म एकादशोद्वादेशे एकत्रिंशत्तमे एकाधिकशततमे वा द्विप्रहय जाति कृत्वा देशकालो संकीर्त्यास्य शिशो
 बीजगर्भदोषनाशायु वृद्धिनामवधारसिद्धिदारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं नामकरणं करिष्ये इत्युक्त्वा गणेश प्रजा पुण्याहवाचन
 मात्रका प्रजानां दी आह्वानिकृत्वा कां स्यादिपात्रे तदुत्पुर्णं हुत्वा गणेशनाम वक्तुं यत्तं हिरित्वा मुकुंदं वतात कइति कुकुंदं देवतानामततो मा
 सनाम । कुक्तेन तां न्युतश्च कीवकुंदो यजनादेनः उपश्रयज्ञपुरुषो वास्तु देवस्तथा हरिः । योगीशः पुंडरीकाक्षो मासनामान्यनुक्रमात् । नेत्रादि

क० मही० मार्गदिक्कमेण वा रुतानक्षत्रपादादिवर्णवशेन रोहिणी इत्यादिवा नाक्षत्रममुकनाम्ना लमुको सीत्कत्का ततो व्यवहारिकं ह्यक्षरं चतुर
 क्षरं पुंसां विषमाक्षरस्त्रीणां विप्रदिवर्णक्रमेण शर्मवर्म गुप्तादासान्यतमं विलिरयतदस्त्वित्कत्कानामदेवताभ्यो नमः इति संप्रत्यक्षि
 १० शोर्दक्षिणकोर्ण अमुकनाम्ना लमुको सीत्कत्का कृतो जठिरमुकनामा योरुतः सर्वा न ब्राह्मणा नति वादयते आयुष्मान्भवन्मु
 कइति विप्राः एवं मासनाम्ना ० नाक्षत्रेण नाम्ना ० अव्यावहारिकेण नाम्ना इत्यादिवाच्यं । दशविप्रामोज्याः इति नामकर्म अथ
 नामदिनेषोऽप्येन्यस्मिन्वाभुभेदिने कुलदेवतायोगशायिनं हरिं वसं प्रज्यमंगलगीतैः प्रेक्ष्य शिशुं स्थापयेत् । द्वितीये एकत्रिंशे न्यसि
 न्वाशं रवेन गोडुग्धं पाययेत् । ततो दादशेषोऽशेषादिषण्ण सप्तमे गामासि ब्रह्मविष्णुशिवचंद्रसूर्यदिगीशांश्च सरस्वतीकुलदेवता
 गोविप्रा संप्रज्यादक्षरास्य शिशोः कणैर्विधयेत् । अथ निष्क्रमान् प्राशने । तृतीये चतुर्थे षष्ठे च गामासे पितादेशका लोसंकी
 र्णास्य शिशोरायुः श्रीवृद्धिबीजगर्भदोषनाशार्थं बलायुर्वचो विवृध्यर्थं निष्क्रमणं सूर्यं विलोकनं भस्मपूषावेशनं तथा मातृगर्भ
 मलप्राशनं भुध्यनाद्य ब्रह्मवर्चसतेज इन्द्रियायुर्वृध्यर्थं च भूरप्रीत्यर्थं न प्रशानं च तत्रेण करिष्य इत्कत्का गणेशपूजा पुण्या
 हवाचनमात्का पूजा नां शिवाद्वा निष्कत्का कुलदेवता संप्रज्य सूर्यानि चंद्रधेनूनां तस्यैव वेषादरनिंकाराय त्वास्वस्ति न आत्रेयो
 विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । शिशोः कारोपणे विनियोगः । स्वस्ति न इति सक्तं नां कमारोपे आशुः शिशानस्त्रयोदशवर्षा प्रतिरथ सक्तं
 स्वस्ति न इति सक्तं चतुर्वर्षस्य तिर्हस्या त्रयोदशपुष्टुष्टु शिशोरायुष्या विवृध्यर्थं जपे वि० आशुः शिशान इति सक्तं

१०

कं जपित्वा तत्रैकवर्षसि सूर्यः पुरउड्डिक । कुमारस्यादिह्यावेक्षणे विनियोगः । तत्रैकवर्षसि सूर्यमीक्षयेत् । ततः पीठे प्रतिमा सक्तं
 दुत्तपुंतेषु वा इडादि लोकापातां प्राच्यादिदिशः चंद्रोर्कवास्तदेव गगनवराहभूमी संप्रज्य तमं त्रेनी मभि चोच रुद्रराशिशु मभिन सस
 र्यदर्पणः कलशः कन्या तथा समनसे हताः दीपमाला ध्वजो लाजाः संप्रोक्तं चाष्टमंगमियेवं मंगलाष्टकपुरः सरवहिन इत्वा क
 निष्क्रमदिति सक्तं ते पठेत् । चंद्रोर्कयोर्दिगीशानां च्छिशां च गगनस्य च निक्षेपार्थं ममं दधिते त्वां रक्षंतु सर्वदा । अप्रमत्तं प्रमत्तं वा
 दिवारात्रापथापि वा । रक्षंतु स तत् सर्वदेवाः शक्र पुरोगमा इति । ततो देवा उच्ये च धुष्टदेवा देवं संप्रज्य पंचधान्यराशि शुशिशुमुपवेशप
 मध्ये वस्त्रे आसीनस्य रक्षां कुर्यात् । अथ यदि रक्षितं गृहीत्वा ग्रंथं कं वसिष्ठो मत्संजयस्त्रिष्टुप् । रक्षतां विनियोगः । ॐ हौं जं सः ग्रं
 थं कं ० स जं हौं ॐ इत्यभि मंत्र्यते ने वल उदे शरीरे ज्वाले यवराहं पृथिवी गुरु देव दिजान्तं प्रज्य शिशुमुपवेशयेत् । रक्षे नं वस्त
 धादेवी सदा सर्वगतं भुमि । आशुः प्रमाणं स कलं निक्षिप्य स्वहरिप्रिये । अचिरादायुषस्त्वस्य ये के चिपरिपंथिनः । जीवितारो
 ग्यविनेषु निर्दह स्वाचिरेण तान् । धारिण्यशेषभित्तानां मातस्त्वमयिकामधुक् । अत्रराचा प्रमेया च सर्वलोकनस्कृता । चराच
 राणां भूतानां प्रतिष्ठा नायवाह्यसि । कुमारं पाहि मातस्त्वं ब्रह्मा ब्रह्मनुमन्यतामिति । इति भूमिं प्रार्थ्य । होमपक्षे लोहिका ग्री अ
 ग्नये इन्द्राय प्रजापतये विश्वेभ्यो देवेभ्यः ब्रह्मणे चतुर्थं नाम मंत्रेण दत्त्वा तत इष्टदेवं संप्रज्य तदग्रे दधि मधुष्टतमं न हस्मादाय
 अन्नपते न्नलकृवरो न्नपनिर्जगती अन्नप्राशने वि० ॐ अन्नपते न्नस्य नो देह्य नमी वस्य शुभिणः । प्रप्रदातारं त्वारिष उर्जं नो धेहि

क० भ० १२ द्विपदेशं चतुष्पदेदतिशिशुं प्राशयित्वा यथेष्टं भोजयित्वा यथेष्टं भाजयित्वा सुखं प्रशान्त्या च मयि स्थिरं कृदादि समाप्य
 तीक्ष्णं दत्त्वा भस्माबुपवेश्य तदग्रे पुस्तकशस्त्ररत्नादि शिल्पानि विभ्यस्य जीविकापरीक्षां कुर्यात्। शिशुः स्वकृपाय
 प्रथमं स्पृशेत्। ततस्तस्य जीविकेति ज्ञेयं। ततः आशिक्षो गच्छेत्। एवं कुमारोऽपि इतिकमलाकरकृतो अन्नप्रा
 शनप्रयोगः। अर्थेर्द्धापनं प्रतिवर्षजन्मदिने मंगलस्नानं कृत्वा शर्पमध्ये हविद्रयाकुंकुमेन वा कुमारा माधवी गो
 रीरुद्राणी पार्करीडमाकाठीसरस्वतीसावित्रीसती संज्ञामेधापुष्टिस्तुष्टिः नृपतिं मंत्राणां जीवंतीति पौत्रशोपचोदः। अथ के कस्थे
 षोडशांशे चत्वारिद्वे एकं रापात्राप्य पूष पूरिकाद्यादि पक्षान्न फलपुष्पयुतानि दद्यादि तिह मादो ग्रहयज्ञं कृत्वा। पुरंदरार्थ
 स्वास्ति वाच्यप्रायुक्तं मृत्कं जयमंत्रेण हवींस्मिष्टोत्तरशतं कृत्वा गणेशवासुदेवं नक्षत्रं तदेव तानां च द्रवरुपां ग्रहान् द्रष्टुं देवं मार्कंडेयं अ
 श्वत्था माधविकीं सो हनुमांश्च विभूषणः। कृपः परशुरामश्च सदेते चिरजीविनः। अथ द्वायसंप्रत्यष्टं कृत्वा। मार्कंडेय नमस्ते स्तु मत्त
 कल्यांतजीवन आयु रोग्यसिध्यर्थं। सीद भगवन्मुने। चिरजीवीयथा त्वं तु मुनी प्रवरद्विज। कुरु च मुनिशाहक तथा मा चिरजीविन
 मिति संप्रार्थ्य। मार्कंडेय महाभगवत्तु कल्यांतजीवन। आयु रोग्यसिध्यर्थं नमस्ते वरुणेश्वर। सति संयुतं संमिश्रं मंजुल्युदमि
 तं वषः मार्कंडेयाद्वरं लब्ध्वा पिबाम्यायुर्विरहयेदिति गोदुग्धं पिबेत्। इति वर्द्धापनं प्रतिवर्षं अथ चौलोपनयनप्रयोगः पिना
 कामचारकामवादकामसिद्धादिशेषपरिहारार्थं रुद्रत्रयं कारयित्वा स्वस्याधिकारार्थं रुद्रत्रयं च कृत्वा देशकालौ संकीर्त्तय

स्म कुमारस्य बीजगर्भसमुद्भवेनौ निवर्हणद्वारा बलायुर्वर्चो मिष्टार्थं चोक्तकर्म तथा द्विजसिद्ध्या वेदाध्ययनादिक्र
 राथं च उपनयनं च करिष्ये तदंगतया निर्विघ्नता सिध्यर्थं गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृका पूजनं नांदी श्राद्धं देवकमंडप
 देवता स्थापनं च कृत्वा परेष्टुं चोक्तकर्म गच्छेत्। तदिति सभ्याग्निप्रतिष्ठाते प्रणीता प्रणयोत्तरं उत्तरतो ब्रीहियवमाष
 तिऊनी पूर्णपारावाणि प्राक संस्थान्या नडुह गोमययुतं शरा वंशमपि पुनः शरा वंशमेकविंशतिकुशपिंजला निक्षरचनिधया
 न्याधाने आघ्रातां तमुक्तात्र प्रधानं त्रिशं पवमानं प्रजापतिं चाज्येन शोषेणा स्विष्टकृतमित्याद्या घ्राते अग्न आर्यं पीतितिस्र
 णां शतं वैश्वानस्त अग्निपवमानो गायत्री चोक्तकर्म प्रधानाज्यहोमे वि० अग्न आर्यं स्वाहा अग्नये पवमानाये दं० अग्निर्वा पिः०
 अग्ने पवस्व स्वपो०३ प्रजापते हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप प्रधानाज्यहोमे वि० इति कृत्वा। शिशोः पश्चिम तस्त्वित्वा उल्ले
 न वाय उदकेनेह। ति शो लो छडा आपण्की कृत्य तदंशेन नवनीतं दधि द्रुप्तं वा डोय मातुरं क गतस्य बटो वी मकर्णादि अदितिः
 केशान् च पलाप उदंतु वर्चसै इति त्रिः शिरः कुरु यित्वा एकविंशतिकुशपिंजलमध्ये त्रीणि दक्षिणकर्णे परिपीच्य मा प्राणि०
 मध्ये त्रायस्वनं मिति निधाय स्वधिते मे नं हिंसति। ताम्रं कुरु निधाय। येनापवत्सविता क्षरेण सोमस्य राजो वरुणस्य विद्वान्।
 तेन ब्रह्माणो वपते दमस्यायुष्मा अरदक्षियं आसत्। इति केशान्द्रविद्यप्रागग्राम्भुमीपणैः सह मात्रैश्चैव कृतितानानडु

क० भ० १० हे गे म ये नि द धाति । एवं द्वितीये । येन धाता बृहस्पते रगे रिं इ स्य चापु ष्ये वपत् । तेन त आयु षे वपामि सु श्लोक्या य स्वस्त ये । इ
 ति छेदः इति तृतीये । येन भयश्चरा त्र्यंज्यो क च पश्चाति स्तर्य । तेन त आयु षे वपामि सु श्लोक्या य स्वस्त ये । इति छेदः चतु
 र्थे । येन वपत् । येन धाता । येन भयश्चेति सर्वे छेदः । एवमुत्तरं कर्त्ता परिचतुर्थं वर्जत्रिकत्वा । यक्षरेण मर्चयता सपेशसा
 वप्ता वपसि केशान् । शुद्धिशिरो मास्यायुः प्रमोषीरिति उर्ध्वं क्षरं निमज्ज्य । शीतो द्वाभिरवर्धं कुरीते । शण्वन्कुशली कुर्विति नापितं
 शिष्टा प्रवरं संख्यया शिरसि वपेत् । ततः मातुरुत्संगेऽवस्थाय स्विष्टं कृतादिशेषं समापयेत् । दशविप्रा सोऽप्याः इति चोक्तं
 अथ भोजितं वापितं स्नापितं च कुमारं शुभे लज्जे आभिरादयित्वा कुमारोऽप्यये यत्नेनेति पंचवर्गैराशिषा गृहीत्वा च म्य प्राणाना यम्य
 देशकालोऽस्तत्वा स्य कुमारस्या द्विजत्वं सिद्धिं हारा वेदाध्ययनाधिकारार्थं उपनयनं होमं करिष्ये । तदंगतया स्वं डि लो ह्ये प नो ह्ये
 रवनादि आज्यभागवर्जमन्वाधानं कृत्वा ज्य संस्कारांते बटोः सत्रं कटा वा बध्य कौपीनं परिधाप्य युवं वस्त्रीणीत्यौ च य्यो दीर्घत
 मामित्रा वरुणौ त्रिष्टुप् । वासो धारय विनियोगः । युवं वस्त्राणि । इति शुक्लं वासः परिधाप्य । मित्रस्य चक्षुर्वीमं देवा जिनं त्रिष्टु
 प् । अजिनं धारणे वि० मित्रस्य चक्षुर्वीमं देवा जिनं त्रिष्टु प् । अनाहनस्यं वसनं जरिषु परीदं वाज्यजिनं दधे
 हमित्यजिनं काषायं वासः परिधाप्य । यज्ञोपवीतं परब्रह्म परमात्मा त्रिष्टुप् । श्रौतस्मार्त्तकर्मसिध्यर्थं धारणे विनियोगः

१२

यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् । आयुष्यमग्न्यं प्रति मुंच शुभ्रं यज्ञोपवीतं ब्रह्मस्तमेजः । इति यज्ञोपवीतं
 परिधाप्य कुमारोऽग्रे श्रमं ध्येन उदङ्गीत्वा विधिं ब्रह्म पुनस्तथैवानी च दक्षिणत उपवेश्य बर्हिस्त रणाद्या धारांते ब्र
 ह्मचार्यऽन्वारध्वः अग्रे आयुषीत्यादि चो ब्रह्म वदुत्वा कुमारमुदङ्गीत्वा कुमारस्य शुचित्वसिध्यर्थं स्तर्य प्रीत्यर्थं चांजल्यवक्ष्ण
 रणं करिष्ये इति संकल्प्य तस्मांजलिमुदके नार्यं स्वांजलिमन्येन पूरयित्वा तत्सवितुः श्यावाश्वः सवितानुष्टुप् । अंजल्य
 वक्षारणे विनियोगः तत्सवितुर्वेणीमहे० इति कुमारं जटादवक्षार्य देवस्य ते त्यादिहस्तं गृह्णामि अमुकशर्मनं निति बटो
 दक्षिणं सांगुष्ठमुत्तानं हस्तं गृहीत्वा पुनरवक्षार्य सवितं ते हस्तं मयि श्रीदिति हस्तं गृहीत्वा पुनरवक्षार्य अग्निरावायते
 यामु कशर्मनं निति तृतीये हस्तं गृहीत्वा दित्यमीक्षयेत् । देवसवितं वषते ब्रह्म चोरीतं गोपाय समामृतेति० ततः उभां वपि
 र्ववदुत्तरतोऽग्रे न्योन्याभिमुखौ तिष्ठेतां आर्चयः कस्य ब्रह्मचार्यसि । प्राणस्य ब्रह्मचार्यसि । कस्या कमुपनयते कायसा
 परिददामीति प्रजापतये बटुं समर्प्य युवा सुवासा इति कोशिको विश्वामित्रो यूपस्त्रिष्टुप् । रीद्वं च स्य बटोः प्रदक्षिणा व
 र्त्तने उत्तरार्द्धं च स्य पाणिभ्यां हृदया लंभने वि० युवा सुवासा इत्यर्थं बटुं प्रदक्षिणमावर्त्य तं धीरास इति कुमारं सयोरु
 परिस्वपाणी गमयित्वा पाणिभ्यां तद्दयं स्पृष्ट्वा कुमारं दक्षिणे गत्वा नैः परिसमूह नपर्युक्षणे कृत्वा रत्तिकारमते कृत्वा

[illegible]

[The image shows a page from an ancient manuscript with approximately 10 lines of handwritten text in Devanagari script. The ink is dark brown or black, and the paper appears aged and slightly discolored. The handwriting is cursive and typical of historical Indian manuscripts. Due to the low resolution and blurriness of the scan, the specific words and characters are difficult to decipher accurately.]

के० ११६० अग्रये समिधं हिरण्यगर्भो विस्त्रिष्टुष्टु । स्वमिधं धाने विनियोगः । अग्रये समिधं माहायं बृहते जातवेदसे । तया च
 १३ मये वर्धस्व समिधा ब्रह्मणा वयं स्वाहा । इति समिधमाधाय अग्रय इदं । तेन सामा समनज्मीति पाणिं प्रक्षाल्याग्ने
 स्पृष्ट्वा ओष्ठौ त्रिमुखां निमज्ज्या पाणिं प्रक्षाल्य । मयि मेधा मितिषण्णां हिरण्यगर्भं सविः पूर्वेषां त्रयाणामग्नीदृश
 यो देवता उत्तरत्रयाणामग्निर्देवता गायत्री छंदः अग्न्युपस्थाने वि० इत्युपस्थाय मानस्तोके कुत्सोरुद्रो गती
 इति विभक्तिं धत्वा आर्युवंजमदग्रेरिति ललाटे कश्यपस्य आर्युषमिति कंठे अगस्त्यस्य आर्युषमिति नाभौ यदे
 वानां आर्युषमिति दक्षिणांसे । तन्मै अस्तु आर्युषमिति वामांसे सर्वमस्तु त्रियायुषमिति शिरसि ततः परिसं
 मूहन पर्युक्षणे कृत्वा तिष्ठेत् ॐ वम इत्युपस्थाय कर्णौ धत्वा मुकप्रयान्वितानुमकगोत्रो मुकशर्माहं अभि
 वादय इत्यग्नेरुपस्थायाग्रे रुत रतः प्रत्यङ्मुख बटु दक्षिणां जानुभूतले निधाय पाणिभ्यां सव्यदक्षिणश्रोत्रे
 संस्पृश्य सव्ये पाणिना चार्यं स्पृष्ट्वा दक्षिणं पादं स्वदक्षिणं हस्तेन सव्यं च सव्यहस्तेन जानुप्रभृतिपादपर्यंतं स्पृष्ट्वा
 ५ मुकगोत्रो मुकशर्माहं भो अभिवादय इति शिरावप्रतिपूर्वमिति वाद्याचार्युणा युष्मानवसौम्यदेवदत्तशर्म
 इति प्रयुक्ताशीर्वादः अधीहि तोः सावित्री तोः अनु ब्रूहीति वदेत् । ततः वामपाणिमुत्तानं कृत्वा तदुपरि दक्षि

१३

णपाणिं न्युज्जं निधाय पाणिष्ठं मंगुली चांगुष्ठौ चटुर्द्विज्जं वदन्तं जलं कुर्यात् । ततो भोजनपात्रे तदुर्ध्वे गायत्री लिखित्वा च ये
 दित्याचारः ॥ अथ चैव दंजलिं तत्परिहितेन वासकस्येयाद्यस्वपाणिभ्यां तदंजलिं परिगृह्य । प्रणवस्य परब्रह्म सविः । परमात्मा
 देवता देवी गायत्री छंदः । व्याहृतीनां परमेशी प्रजापतिर्देवता । बृहती छंदः गायत्री विश्वामित्र सविः सविता देवता ।
 गायत्री छंदः उपदेशे वि० पक्षो द्वैर्वशः सर्वा गायत्री स्वयमुक्ता तथैव वाचयित्वा मम व्रते प्रजापतिर्बृहस्पतिस्त्रिष्टुष्टु । बटो ह
 दये उर्ध्वगुलिपाणिनिधाने विनियोगः । मम व्रते हृदयं ते दधामि मम चित्तमनुचितं ते अस्तु । मम वाचमेकं व्रतो जुषस्व बृहस्प
 तिष्टानि युनक्तु मम मिति बटु हृदये उर्ध्वगुलिपाणिनिधाय । इयं दुरुक्तादि इति द्वयोर्वा मदेवो मेखला त्रिष्टुष्टु । इयं दुरुक्तास्य
 रिद्धा धमा नाशर्मवरूथं पुनर्तीन आगात् । प्राणापानाभ्यां बलमाभरंती प्रिया देवानां सुभगा मेखलेयं । अतस्य गोक्षीतप
 सः परस्मीप्रतीरक्षः सहमाना अरातीः । सानः समंतमनुपूरिहि भद्रयापत्तीरस्तो मेखले मारिषेति मेखला माबध्य । प्रा
 णनां ग्रंथिरसि स माविस्त्रंसः इति देशे ग्रंथिजं बंधा । बटुः सरहस्यांग सहितं वेदत्रयेणा वृत्तो ह मिति मन्येत । स्वस्ति न इत्य
 स्य स्वस्त्यात्रेये विश्वे देवास्त्रिष्टुष्टु । स्वस्ति नो मिमीता ० इति दंडप्रदाये । अदांतं दमयित्वा मां मार्गे संस्थापय स्वयं । दंडः करे स्थितो
 यस्मात्तस्माद्दक्षयुतो भयं मिति गृहीते ब्रह्म वयं मादिशेत् । ब्रह्मचार्यसि अपोशन कर्म करुः दिशमा स्वाप्तीः । आचार्यधीनो वेदम
 धीधः सायं प्रातर्हि क्षेयाः । सायं प्रातः समिधमाधेहि । वेदग्रहणां तं ब्रह्म वयं वर । ततः स्विष्टकृदादि होमशेषं समाप्याग्निं रक्षेत् ।

मे

क० सदी नीराजनवस्त्रधारणादीनि कृत्वा बटुर्भस्त्रयोऽपि क्षांभातरं याचेत । भवतीति क्षां ददाति । निक्ष्वातं दुःखानि धाय सायं संध्यात्रिका
 १४ ये कृत्वा चार्यो देशकालौ स्मृतौ पनयनी गभस्तमनु प्रवचनीय हो मं करिष्ये तदगन्वाधाने आचारांते सदसस्पतिं सवितारं स
 षींश्च रुद्रयेण शेषेण स्मिष्ट कृतमित्यादि देवता द्वये तच्छीततीये मंत्रेण निर्वीपादि चरुं कृत्वा तस्मा लीपा कइति बटुनोक्ते चरो
 रुद्रगुहासनादि आचारांतं कृत्वा । नात्र चक्षुषी सौ विष्टरुतं चतुर्थीमिति सौत्रात् । ततश्च रुमयदाय सदसस्पतिमित्यस्य काण्वे
 मेधातिथिः सदसस्पतिगोयत्री अनु प्रवचनीय प्रधानचरु हो मेदि० ओं सदसस्पति० सदसस्पतये इदं नममिति प्रथमं कृत्वा पुनर
 वदाय सावित्र्याद्वितीयं कृत्वा सवित्रे इदं० पुनरवराय साविभ्य स्वाहेति तृतीयं कृत्वा स्विष्टरुदादि शेषं समाप्य हविः शेषेण वि
 प्रान्सं भोज्य त्रिवेदं समाप्तिं वाचा कृत्वा दक्षिणां दद्यात् अथाचार्यश्चतुर्थे द्विदेशकालौ स्मृत्वा सवरो रूपनयनव्रत समाप्तिवे
 दग्रहण समाप्ति मेधाति रक्षार्थं श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थं मेधाजननं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशं संपूज्य शौनक मते पुण्याहवाचनं
 कृत्वा मेधाजननं कर्मणि पूर्वं कृत्वा फलं सिध्यर्थं मेधापरनामक सावित्री पूजां करिष्ये पञ्चाशदक्षेर्भस्त्रं वेवा गायत्र्या मेधाये
 नमः इति मेधापरनामक सावित्री बीडशोपचारैः संपूज्य यावत् करुण मोदक मिश्रमन्त्रं निवेद्य पुनस्तथैव संपूज्य बटुर्ज उधा
 रां सिंचंतं बटुं त्रिविधं यत्प्रणामेन ॐ सुश्रवः सुश्रवा असि यथा त्वं सुश्रवः सुश्रवा अस्मे वं मां सुश्रवः सोश्रव संकुरु । यथा
 त्वं देवानां यज्ञस्य निधि पोष्य व महं मनुष्याणां वेदस्य निधि पोभ्यासं । ततो बटुस्नात्वा मेखलाजिनोपवीत दंडावनवाभ्यां कृतं मंत्रं धार

यित्वा जीर्णं निविस्त्रजेत् वायनानि दद्यात् । ततः मेधामद्य मिति सूक्तै विप्रेः पाठयेत् । ३० मेधामद्यं मंगिरसो मेधां सप्त सप्त पयोदुः
 मेधामिन्द्रश्चाग्निश्च मेधां धाता दयतु ते । मेधांते वरुणो राजा मेधां देवी सरस्वती । मेधांते अश्विनौ देवा वाधतां पुष्करस्त्रजा । यामे
 धा अस्मास्तु गंधर्वेषु च यन्मनः । देवीयामानुषामेधा सामा माविशतादु मां । यन्मेनो कं तद्रमतां शक्यं यदनुब्रुवे । निशामतं
 निशामयि प्रयिव्रतं सहव्रतेषु भूया संव्रसणा सं गमेमहि । शरीरं मे विवक्ष्ण वाये मधुमदुह । अरुधमहमसौ सूर्यो ब्रह्मणीनी
 स्तुः १२ नुतं मे मा प्रहासीः । मेधां देवी मनसा रेजमानां गर्ध्वं जुष्टां प्रतिनो जुषस्व । मह्यं मेधां वद मध्यं प्रियं वद मेधावी भूया समज
 राजरिषुः । सदसस्पतिम इतं प्रियमिन्द्र स्य काम्यं । सन्नि मेधामया सिषं । यामेधां देवगणाः पितरश्चोप आसते । तयामाम
 ह्य मेधया मेधा विनं कुरु । मेधा ह्यहं कमनाः सुप्रतीकः श्रद्धामनाः सत्यमतिः सुशेवः । महायशाधारयिषुः प्रवक्तं भूयास
 मर्यस्व धया प्रयोगे ततो विवाहवदेव कोत्थापनं । इति जगद्गुरु नारायण भट्ट स्तुतुराम कृष्ण भट्टात्मज कमलाकर भट्ट कृतः
 सचौलोपनयनप्रयोगः अथ मेधानाम्यादि व्रतानि । जन्मतस्त्रयोदशे ह्युत्तरायणे आचार्यो देशकालौ स्मृत्वा ब्रह्म
 चारिणः महानाभ्यां व्रतसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थं हो मं करिष्ये तदगंगणेश पूजा पुण्याहवाचनमादका पूजानां दीक्षा
 हानि कृत्वा बटुं पुनस्नाने कृत्वा अग्निं प्रतिष्ठाप्यास्मिन् हो मे देवता परिग्रहार्थं मित्यादि चक्षुषी व्रजमाचारांतं त्रिरग्निं पवमा
 नं प्रजापतिं वायेन शेषेण स्मिष्ट कृतमित्याद्याज्य संस्कारांतं वरोः स्त्रवं कटावाबध्य कोपीनं परिधाय मुवं वस्त्राणीति वासः परि

क० १५१० धाया न्य नमंत्रा रत्या प्रा रत्य यज्ञो पर्वति मंत्रेण धत्ते तरे बटु मा चम्प दक्षिणे उ पविश्या धा धारांते अग्र आरं पीति ति स्थिभिः प्रजापते न त्वदित्या ज्ये
 नकुः सो उपनेय वत्स वितुर्वृणी महे इत्यवहारणं कृत्वा देवस्य त्वेति संवृध्यते हस्तं गृहीत्वा पुनः कृत्वा स विता ते हस्तं मय भीति ति गृहीत्वा पुनः
 १५ कृत्वा अग्निराचार्ये स्तरेति ॥ गृहीत्वा देवस्य वितरे षते ब्रह्मचारितं गो पायेत्यसं दित्येक्षणं । कस्य ब्रह्मचार्ये स्ती बटु कायं दत्त्वा ० युवा सुवा सो इति ह
 द्यमा उभयाभिराचार्ये कृत्वा मेख लादं बटु ला जीर्णानित्यत्का स्विष्टकृदादि शेषं समाप्य महाना म्नीव्रतं चरेति पुरुषा प्रेषिते बटु अरि
 व्यामीत्यत्का वृं शिक्षा केश धारणा देतं वीर्णं ति ग्रा मा ह्म हि गुरु रस्य महाना म्नीव्रतं संपूर्णं त्वं होमं करिष्य इत्याद्यग्निं प्रति श्रय्य च
 कृष्यते ॥ अग्र धोतं अभि संश धनी मग्नि मस्यं ती मनुमतिं प्रदातार मिदं अग्निं वायुं सयं च कृ सरान्ने मशेषेण स्विष्टकृतमित्यादि
 नवभ्यः बटो भोजनाय चतंदु उन्निरुप्यति ला स्विष्टा मृतं स्वा ठी पाक इति बटु नो क्तं चक्षुष्यं ते व दाय अग्रावग्निश्चरति प्रवि
 ह्म स्तपीणां पुत्रो अघिराज एषः । तस्मै जु होमि हविषा घृतेन मादे वानामो मु ह द्वाग ध्येयं स्वाहा । अग्र य इदं ० वांति ति रश्मी नि पद्यते
 अहं विधरणी इति । तात्वां धतस्य धारया यजे संश धनी मंहं स्वाहा । संश धन्या इदं ० यस्मै स्वा काम का साय वयं संम्रा ज्ञा महे ।
 तमस्मभ्यं कामं दत्वा ये दंतं च तं पिबं स्वाहा । अग्र य इदं ० अयं वो अग्निर्वि वः कृणो त्वयं मधः पुर एतु प्रमिद न । अयं श नूज्ये
 तुज ह्म षाणो यं वज्रं जयतु वाज सा तो स्वाहा ० अग्र य इदं ० अस्त्यं ये वानु मये व स्वाहा । अस्त्यं ये अनुमत्या इदं नमम । प्रदात्रे
 स्वाहा । प्रदात्रे शये दं नमम । ॐ ॥ भुवः स्वः प्रत्येक मः द्या दिभ्यो दुः स्वा भुविः स्विष्टकृते अव दाय बहि पिनि धाय ए तं स्वा ठी पाकं ।
 सर्व मशनेति प्रेषितो बटुः सर्व प्राश्या चम्या स्विष्टव्रत रत्न ये उ पतिष्ठ स्वेति प्रेषितो बटुः । तंत्रतानां व्रतयति ससि व्रतं चरिष्यामि त कृकेयं तेन

१५

शकेयं तेन राध्मासमित्यादित्यं जल प्रणी जलं दत्तो पतिष्ठे त गुरु रप्ये वंकारयित्वा ॥ क्षिमी लनं राग्यमं च का नयित्वा त्रयस्त्रिंश देवता वेद
 त्रयं च स्मर न्यटो मु रं स शिरः कर्णं महते न वा स सा वाम कर्णं मारभ्य त्रिरा वेक्ष्ये करा त्रं त्रिरा त्रं चै वं भूतेः स्वप न्य वेति प्रेष्य स्विष्ट
 कृदादि शेषं समाप्य कृत्वा उंते ॥ अग्रे रुतर तो सि मुद क क मंड पु म श मानं च नि धाय रक्तां श्वे तां वा वत्स तं री ब ध्वा ॥ अं प्रति शाय्य पांश्चि
 मे लणे चै शानी मति मु र्यो गुरु र्ने ज ती मु खो बटुः ए छे सं धाय महाना म्नी भो अनु ब्र ३ ही ति बटु ना प्रेषितो गुर क्षिणी सुं
 मीत्य विदाम घ वन्नि देत्या दित व क्रतवः । ए वा ह्ये वै वा ह्य ग्रा ३ इत्यादि नव रा स्या नि च ब्रूयात् बटु स्त्रिर्व देह । ततस्तस्य मुखे
 वेष्टन मुक्तादि लप मी क्षस्वेत्यत्का बटु मित्र स्यत्वा चक्षुषा प्रतीक्षे मित्र स्यत्वा चक्षुषा समीक्षे इत्या न्यामीक्षे त । मित्र स्य वश्च
 कृषा षु वीक्षे इत्यादि शेषं वी क्ष्य पुनरादित्य मी क्ष स्वेत्यत्का मित्र स्यत्वा चक्षुषा प्रति पश्यामि योस्मान्दे हियं च वयं द्विषः स्तं च
 क्षुषो हेति ज कृ बिति सूर्य मीक्षे त । अग्र दृ कान मड कान म मग्नि भ्यो मंत्र कृ ड्यो मंत्र पति भ्यो नमो वो अस्तु दे वेभ्यः शिवानः
 शंत मा म व तु सु म्भु की का सर स्वति मा ते व्या म सं द शि । मंड कर्णेभिः १११ अर्द्ध द्वा ग्री ० स्तुषे ज तं स व्रतं ० कः या नश्चित्र ० २ स्या
 नेति च भर्मि म्पृष्ठा वत्स तं री गुर वे दत्वा तं दु उ । निक्षं यां जयित्वा महाना म्म ध्य य नां ग भूत मनु प्रवच नीय होमं करिष्य इ
 त्यत्को पनेय न व दग्नि स्थापना द्या धारांते चक्षुषी वर्जं सद सस्पति प्रथ मां महाना म्नी भ्यः स्वाहे ती द्वि तीया सो षि भ्यः स्वाहे

कम० भ० तितृतीयां कुत्तशेषसमाप्य श्रीनि प्रांसंभोज्यवेदसमाप्तिं वाचयति महानाम्नी प्र० अथ महाव्रतं आचार्यः प्राग्ब्रह्मशेषसमा
 १६ प्यंते सवत्सरं महाव्रतं चरेति प्रेष्य ग्रामाद्वहिर्महाव्रतं भो अनुब्रू ३ ह्यति प्रेषांते ५ थमहाव्रतमित्यारण्यकमुपदिश्य भूमिस्पृशेद्यनु
 उपनिषदित्यारण्यकं त्रिं वाचयेत् उपनिषदेस्वाहेति द्वितीयाहुतिः शेषं प्राग्वार० उपनिषदेस्वाहेति द्वितीयाहुतिः शेषं प्राग्वार० अथ गोदानं ॥ षोडशोर्द्वे गुरुदेशकाः संकीर्त्या स्युर्वीज
 गर्भजैर्नोनाशार्थं गोदानं करिष्ये । तदंगतया गणेशपूजापुण्याहवाचनमातृकापूजादींश्चाह्वानिकृत्वा ॥ त्रिस्थापनाद्या घारांते त्रि
 रत्नये परमानाय प्रजापतये चतुर्वाउल्लेखेन वायु उदकेनेहीति शीतोच्छ्रज्जलैकदेशं नयनीतेन दध्ना वा संयोज्यादिति ॥ १ मश्रुणिवप
 त्वाप उदं तु वृत्तं सुदति मंत्रावत्या वामतश्मश्रुणिके दयित्वा दक्षिणे पक्षे ॐ वधे त्रायस्वे नमिनि त्रीणि कुशपत्राणि पश्चिमाग्राणि नि
 धाय स्वाधिते मे नै हं सारितिसंनिधाय येना वपदिति कृत्वा शमीपर्णैः सह मात्रैर्दत्त्वा ननु हे गोमये निदध्यात् । एवं येन धातेति द्वि
 तीयां । येन भयश्चेति तृतीयां । त्रिभिर्मंत्रैश्चतुर्थं एवं वामे त्रीणि कृत्वा ॥ यत्कृतेणमर्चयता सुपेशसावप्तावपसि शमश्रुणि ॥ शुं १६
 धिशिरोमुखं मास्यायुः प्रमोक्षीरिति । शीतोच्छ्रजमिरद्विरवर्धं कुर्वाणोक्षण्वकुशलीकेशश्मश्रुलोमनखानि उदक्त्वा स्नानिकु
 र्विति प्रेषं दत्त्वा पयैर्नाते गोमशेषमाप्य मौनीवटः सायं गुरवे गोवृषौ वरं दत्त्वा सवत्सरं गोदानव्रतं चरेति प्रेषितः केशश्मश्रु
 त्वा तच्चरेत् । इति गोदानं । अथोपाकर्मसिजनप्रयोगः अध्येष्यमाणो देशकोलोस्मत्त्वामम एतेषां ब्राह्मणानां च अशी

तानां कुंद आदीनां यातया मतानिरासेनाप्यायनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं माध्यां कर्त्तव्यमति क्रांतमुत्सर्जनार्थं कर्मोपाकर्मदिने
 करिष्ये । तदंगस्त्वंडिउल्लेखे पनो ल्लेखनाद्यप्रतिष्ठापनादिकरिष्ये । इत्यंतमुत्का समिद्धयमादाय चक्षुषी आज्येनेत्यंते । सावित्री १
 ब्रह्माणं २ श्रद्धां ३ मेधां ४ प्रज्ञां ५ धारणां ६ सदसस्पतिं ७ अनुमतिं ८ कुंदोऽस्युधीन् ९ एताः प्रधानदेवता आर्ज्येन व्येण । अग्निं १ अष्ट
 णस्योम २ अग्निं ३ शकुंतं ४ अग्निं ५ मित्रावरुणो ६ अग्निं ७ अपः ८ अग्निं ९ मरुतः १० अग्निं ११ देवब्रह्मवर्माणि १२ अग्निं १३ इन्द्रासोमो १४
 इन्द्र १५ अग्रामरुतः १६ परमानसोमं १७ सोमं १८ अग्निं १९ संज्ञानं २० एताः प्रधानदेवता गृहसिद्धये न शेषेण स्विष्टकृताभित्यादि आ
 ज्यधिभ्रयणांते च रुमन्नावधत्तित्याभिधायोदगुद्वा स्युर्वाहिष्यासाद्य चक्षुष्यते । सावित्र्यै स्वाहा । सावित्र्यै इदं त्यजामि नमम एव
 सर्वत्र । ब्रह्मणे स्वाहा । श्रद्धायै ० मेधायै ० प्रज्ञायै ० धारणायै ० सदसस्पतये ० अनुमतये ० कुंदोऽस्य जपिभ्यः स्वाहेति हुत्वा । अथ
 आमदग्यो जामदग्यमा मंत्रापंचावसं कुर्वित्यापस्तंब सत्याघादोक्तेराचारात् प्रसूतेभिश्च मकरं चरावपीति पंचावसिना एकमव
 दानं गृह्यतामिति प्रार्थितः स्तुव्यवदानधर्मेण पंचावदाम अग्निमीळे मधु कुंदाग्निगीयत्री । उत्सर्जनं प्रधानं गृहसिद्धयै न होमिनि ०
 ॐ अग्निमीळे ० अग्रयदं ० कुपुंभकस्तदगस्त्योऽष्टासुर्ये मनुष्टु १ । उत्सर्जनं प्र० ॐ कुपुंभकः ० २ अष्टासुर्ये स्युर्दं ० ३ वमने
 शो नको गृहसमदोऽग्निर्जगती । उत्सर्जनं प्र० त्वमग्ने ० ३ अग्रयदं ० आवद गृहसमदः शकुंताजगती । उत्सर्जनं प्र० ॐ आवदं त्वं ० ४ शकुंता
 येदं ० सोमस्य मागाथिना विभ्वामित्रा निस्त्रिष्टु १ । ५ उत्सर्जनं ० ६ सोमस्य मागा ० ५ अग्रयदं ० गणानां भागं वो जमदग्निर्मित्रावरुणो गाय
 त्री । उत्सर्जनं प्र० ॐ गणानां जमदग्निर्मित्रावरुणाभ्यामिदं ० त्वं द्यमेवो मे देवो गोते मो गिरही । उत्सर्जनं प्र० ॐ त्वं द्यमे सदमित् ०

क. सहा. १८

स्वचित्तवर्षणं वृत्ता। यमंतर्पयामि। धर्मराजं० मू० क०० अंतकं० वैवस्वतं० कात्तं० सर्वभूतक्षयं० ओदुंबरं० दध्रं० मालं० परमेष्ठिनं० शक्रोदरं० विचं० विच
पुत्रं० इति तर्पयित्वा। यमोनिर्हतापितधर्मराजो वैवस्वतोदुंबरश्चकाठः। १८ तापि यत्र कृतानुसारी कृतानुमेतदशमिजपति। दशवारं जपति। ततः
शांतिस्तुतिभिः। अथ यो वैवस्वत्यामिति च पठति। ततो विप्रभोजनं। इत्युत्सर्जनप्रयोगः। अथोपाकर्म। आचम्य प्राणा नाभम्योदश कोटौ स्मृतौ
मम एतेषां ब्राह्मणानां च धीतानां मध्येष्टा माणानां च चंद्रः आदीनां वा तयाम तानि रासेनाप्यायन द्वारा श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थमुपाकर्मोपाकर्म कर्म क
र्म रिष्ये इत्युक्त्वा नूतन ब्रह्म चारिणो गणेश पूजा पुण्याह वचनमाह का पूजा नां ही आहूतं कृत्वा अग्निं प्रतिष्ठाप्य समिद्धयमादाय चक्षुष्यं तेषां
वित्रीमित्यादि छंदास्मृष्टीनां ज्येनेत्यंते अग्निं अष्टाणस्तृतीयानित्यादी। २० दधिसकुड्येण शेषेण स्विष्टकृत अग्निं पशुपतिं दधिसकुड्यं न परमा
त्मानं यो ज्ञोपवीते न अयास्तमित्यादि चक्षुष्यं तेषां विज्यादि नवदेवताभ्यो ज्येन कृत्वा। अग्निमीक इत्यादि० मंडल देवताभ्यो दधिसकुड्यं कर्म कृत्वा
स्विष्टदेते यो ज्ञोपवीते न वराय। यो ज्ञोपवीतमिति मंत्रं स्वपरस्मै रूपेण शशिः। परमात्मा देवता। त्रिष्टुपचंद्रः यो ज्ञोपवीत होमे विनियोगः। ३० यो ज्ञोपवी
तं परमं परित्रं प्रजापते यस्तु हजं पुरस्तात्। आयुष्यमयं प्रतिभुं च शुभं ज्ञोपवीतं बलमस्तु ते ज स्वाहा कृत्वा परमात्मा आइदं० वेदार्थं प्रजापतः
वैसकु प्राशम तः परं। नवयज्ञोपवीतानि कृत्वा दत्वा च धारयेत्। उपवृत्तिधारणांते। सभादीपदानं। पुण्यतिथौ ममेह जन्मनि जन्मोत्तरे च दीपोप्य
सुपुत्र श्रीसोभा ग्य अवेध्यादि सभादीपकः यो क्तने कं कलुषाति को मोहं ब्राह्मण सभायां ब्राह्मणाय सभादीपदानं मई करिष्ये। तदेगगण
यतिरजने ब्राह्मण पूजनं दीप पूजनं च करिष्ये। भो दीप० ब्रह्मरूप० आरोग्य० आवशावध्यां प्रवेण क्षीं व सभायामग्निं सान्निधौ सभादीपं प्रदास्यामि
सुखं स तानहे तवे दीपो दाने प्रदो निमिदेव तमां प्रियः सदा। दानादस्य भवेत्सौख्यं शांतिर्मे वांछितं फलं अनेन सभादीपदानेन ब्रह्मविभु रुद्राः प्रीय
तां। दधिक्वाणो वासदेवो दधिक्वा रा जुहुषु दधिसकुप्रशान्तिवि० दधिक्वाणो अकारिणं जिहो रस्वस्ववाजिनः। सुरभि नो मुखा करत्प्रण अया यो क्तिता
रिषत्स्वाहा तसो माजीयत्या। विप्रभ्यो यज्ञोपवीतानि दत्वा। स्वयंधारयित्वा पूर्व क्ते दारंभयां कृत्वा। उत्थायोपाकृतो वैवेदाइत्युक्त्वा जलं स्पृशेत्। ततो या

१८

श्रुत्यादि न वाकुती कुत्वा शिषं समापयेत् विप्रभोजनं। इत्युपाकर्म। बटः ब्रह्म चारि ब्रह्म ज्ञेय निरासार्यं कृत्वा अग्निं प्रतिष्ठाप्य अवा
धानाज्यभागे कृत्वा। यस्तु समस्तानि रज्यं कृत्वा। तत्र ग्रये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा। भुवो वायवे चांतरिक्षाय च महते च स्वाहा। सुवरादित्याय च महते
च स्वाहा। १८ सुतु वस्वः श्रं इमसे च नक्षत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्च महते च स्वाहा। पाहि नो अग्र ए न से स्वाहा। पाहि नो आग्ने विभवे देवे स्वाहा। यज्ञं पाहि वि
व सो स्वाहा। सर्वपाहि शत क्रतो पुनरुजो सहस्रया निवर्तस्व पुनरग्र इहा युवा० पुनर्न पद्यं हंसः स्वाहा। सहस्रया निवर्तस्व अग्ने पितृ स्वधारया स्वाहा।
विश्वस्त्विया विश्वतः परि स्वाहा। २१ पुनर्याह तिसि कुत्वा स्विष्टकृदादि शिषं समाप्य। महानाभ्यादि प्रतलोपेय। षट्वादश वा कृत्वा न्त्रीत्वा कुर्यात्। इति त्र
तलोपमाय श्रितं अथ समवर्तनं बटव्रतं बहुष्य लोपनिमित्तं कृत्वा षट् रवे होम कृत्वा गवागुरु मथे व संतोष्य नुज्ञातो मण्यादी मन्थे कदा दश मायं गु
रवे व संपाद्य देश काको स्मृतौ मम गह स्वाद्या अम्यंतर प्राप्य ये समावर्तनं केशिष्ये इत्युक्त्वा स्वस्ति वाचनमाह का पूजा नां ही आहूतं कृत्वा स
पत्रां यज्ञिय समिद्ध इध्म मुपरि निधाय अग्निं प्रतिष्ठाप्य धारांते चक्षुषीवर्जी त्रिभिर्न पवमानं प्रजापतिं चाज्येनाग्निं मूर्ध्व समिधा विभ्वं देवा दश समि
द्भिः शेषेण स्विष्ट कृतमित्यादि आधारांते अग्र आयुषीति तिसृभिः अग्रये परमाना येदं। प्रजापते येन त्वदि प्रजापतये चाज्यं वो बहव इत्युक्त्वा उज्ज्वल
वाय उदकेनेहीत्यादि अदितिः। २२ मश्च निवपत्यादि मश्च अण्ये रगाद न वत्। ३० षष्ठे ज्ञायस्वमी। अचक्षिते मामाहिसं। येनावपत्सविता सुरेण सो
मस्य राजा वरुणस्य बिह्वान। तेन ब्रह्मणा गोवधते दमम आयुष्यान्तर दधि यथा सत्। येन धाता बृहस्पते रग्ने रिदस्य वायुधिरपूत। तेन म आयुष
वपामि सुभ्रो स्यायस्वस्तये। येन भूयश्चराग्र्यो ज्योक्ते पश्चात्तिस्तये। तेन म आयुषे वपामीत्युक्त्वा न दधिणे सर्वे मंत्रे श्वभुवारं वा मे त्रिर्गोपयि
त्वा। मात्रे दद्यात्। यत्कुर्याम च यता सपे शसा वसा कपसिके शान्। शुं धि शिरो मुखं मा स्यायुः प्रमाणीः शीतोष्ठा भिरित्यादि० केशाभ्यश्च नि
वापयित्वा करं जपति नो हस्य स्वाहा। पूर्व वस्त्राणीति वा साहयं धत्वा इह रचम्या रमन स्तजोस्ति चक्षुर्मे पाहि इत्यादि त्याजने न सम्यदक्षिणाने त्रै
श्मन स्तजोस्ति श्री त्रं मे पाहि ति श्री त्रयोः कुड उदत्ता। कुं कुमे न पाणिभ्यां मुखं मगाडानि लिप्त्वा माता स्य नर्तते ह भवास्तमिति शिरसि स्तजं वधा देवा

क० मही० दिनी नलिनी मैत्री उमा च पशुवर्दिनी। भगवति श्रवावाह। नीराज्या भंगं दुःखं संप्रज्यमात काया त्रमेतत्पात्रं सत्त्रेण कनिक्रददिति सत्तेन श्रमदेशे सपत्नीकः
 २० गृहावेइति प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्। इति देवकप्रतिष्ठा। ततो वरपूजार्थमागतः कन्यादाता वरस्य सीमां तपूजनमहं करिष्ये इत्युक्त्वा गणेशं वरुणं च संपूज्य
 अस्मिन्नाष्टेति वरस्य पादौ प्रक्षाल्य गंधं च पुष्पैः संपूज्य। भद्रं कर्णेभिः। द्विष्णो दादु विष्णोः। सवितापश्चात्। नवो नवो भवति। उच्चादीनां गृहावेइत्या
 शीः संप्रत्ययेति वा ततो वरपूजार्थमागता पूजनी। ततो नालिकेरहस्तावरः स्वास्तिन इति सत्तेनाश्वेन कन्या बृहद् व्रजेत्। ततो वरपिता कन्यायाः फलैः पू
 जनमहं करिष्ये इत्युक्त्वा गणेशं वरुणं कन्यां च प्रायस्ते पूज्य वरुणोऽर्चकादिदत्त्वा। याः फलिनीरिति नालिकेरहस्ता अर्वाची सत्तये इति एवी फले स्तोत्रं
 लपणे श्रवसंपूज्य प्राग्वाशिषो दद्यात्॥ ॥ अथ मधुपर्कः ॥ ॥ कन्यापितादेशका लोसं कृत्य गृहागतं स्नातकं वरं मधुपर्केणाह्वयिष्ये। विष्टो रः
 प्रतिगृह्यतामिति पंचविंशतिकुशपत्रं कृतं विष्टं दद्यात्। वरः प्रतिगृह्णामीत्यादाय। अहं वरं सस्य वामदेवो विष्टो नुष्टुप। अहं वरं ह्युदगये विष्ट
 नुष्टुपविशेत्। ततो दाता पुष्टं प्रतिगृह्यतामिति पादयो दद्यात्। अस्मिन्नाष्टेति दक्षिणस्य याः क्षालनं। ततो दाता धर्ममध्यमिति त्रिरुक्ता प्रति
 गृह्यतामिति स्तुतयो दद्यात्। आचमनीयमाचमनीयमाचमनीयं। प्रतिगृह्यतामिति चमनं च वरं गृहीत्वा अमृतोपस्तरणमसित्या चमनं च सं
 स्थाप्य चामेत। ततो दक्षिणमधुष्टं वाममधुपर्कं मित्रस्य ता चक्षुषा प्रतीक्षति वरः प्रक्षेत्। दाता मधुपर्कं इति निवेदयेत्। वरो देवस्य त्वं अंजलि
 नाप्रतिगृह्यस्ये पाणौ कर्तुं गुह्यानामिच्छामि। कर्ता इति चेत्तलोऽयं। वरं वस्त्रागाय त्रैलोक्यं दत्तामि क्षयंतुरुद्रा स्वप्नं दृष्टं न आदित्या स्ताज्ञा
 गतेन विश्वे ता देवा आनुष्टुभिनदिष्मन्निष्ठय। भूतभ्यस्त्विति त्रिरुक्त्वा मुक्तिं य। विराजो राहु मसीति प्रथमं प्राश्य विराजो राहु मशीयेति द्वितीयं प्रा
 श्य मयि रोहः पश्चाद्ये विराजो इति तृतीयं अमृतापिधानमसीत्या चम्य सत्यं यशः। श्रीमो यि श्रीः श्रयतामि सा चामेत। दाता गौगौ गौ गौ रिति गौ निवेदि
 तां प्रतिगृह्य मातारुद्राणां मित्रिजवितो मुस्तजते तिले के दातानीराज्य वस्त्रं गंधं पुष्पं यज्ञोपवीता लं कान्द द्यात्। प्राग्वाशिषः ततोतः पठं धत्वा
 पाश्चात्तमाभिमुखो वरः प्राङ्मुखी कन्यां मक्षेत्। ततः ऋक्षवा इति मये इत्यक्षतारं पठ्यात्। अनक्षमा इति प्राङ्मुखं वरं प्रत्यङ्मुखी कन्यां कृत्वा।

20

सभावेदातो रक्षः कांस्यपात्रे वरहस्तां जले रुपरिकन्यां जले रुपरिस्वहस्ते जलधारया कन्यादानं कुर्यात्। तद्यथा देशका लोस्मत्ता मम समस्तपितृणां नि
 रतिशयमानं दत्तं ब्रह्मका का वा स्यादि कन्यादानं कल्योक्त फलदायकं अनेन वरेणास्या कन्याया मुसादधिष्ठा माण संतत्या द्वादश वरान् द्वादश पदान् पुरुषान्पवि
 त्रीकं कर्तुं मानसं अलिङ्ग्य मीना रायण प्रीतये ब्राह्मणविवाहविधिनायथा शश्वत् कृतं कन्यादानं महं करिष्ये तिसंकल्पं। कन्याकनकसंपत्नी कनका म
 रणेयुतां। दास्यामि विष्टं रेतुभ्यं ब्रह्मलोकं जिगीषया। विश्वं परः सर्वभूताः साक्षिण्यः सर्वदेवताः। इमां कन्यां प्रदास्यामि पितृणां तारणाय च तपेत्। त
 तः कन्यातारयतु पुण्यं वृद्धतां। शांतिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु। तिथिकरणं मुहूर्तं संपदस्तु पुण्याहं भवतु भवतु ॐ पुण्याहं। स्वास्ति भवतु भवतु आयुष
 तस्वस्ति। ऋद्धिं सर्वतो भवतु। ऋध्यतां। ऋद्धिः समृद्धिः श्रीरस्ति रति भवतु भवतु अस्तु श्रीः। अमुकगोत्रः अमुकशर्माहं। मम समस्तपितृणां मित्यादि ॐ आ
 त्मनश्च श्री लक्ष्मीना रायण प्रीतये इत्यंते मुकप्रवरान्विताया मुकगोत्रोत्पन्नाया मुकप्रपोत्राया मुकपोत्राया मुकशर्मणे वरस्य श्रुतिरूपिणे कन्या
 यिने। अमुकप्रवरान्विताम मुकगोत्रोत्पन्नाम मुकप्रपोत्रीम मुकपोत्रीम मुकपोत्रीम मुकनाम्नी श्रीधररूपिणी कन्या वरार्थिनी प्रजापतिदेव्या
 यथा शक्त्यं लं कृतां प्रजासहस्रकर्मभ्यः। लुभ्यमहं संप्रददं कन्यां प्रतिगृह्णानुभवान् प्रतिगृह्णामि। गोवी कन्यामिमां विप्रयशसक्तिं विप्रयशितां गो
 त्राय शर्मणे तुभ्यं दत्तां विप्रसमाश्रय। कन्ये मे। देवि पश्येयोः। कन्ये मे। छलो मया स्तदानां भ्रातृमा भुयाम्। मम वशं कुले जाता
 पालिता वत्सरा एकम्। लुभ्य विप्रमया दत्ता पुत्रपोत्रप्रवर्दिनी। धर्मं चार्थं च कामं च नातिचरितव्या त्वयेव। नातिचरामिति वरः एव क्रितृ तृतीयवरः देवस्य
 त्वासवितुः प्रसवे चिनो बौद्धस्यां पूज्यहस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामि। कइदं कस्माददातामः कस्माया ददातामो दाता कामः प्रतिगृह्णानुता कामं समुद्रमाविशका
 मेन त्वा प्रतिगृह्णामि कामेन ते वरिषि दीप्तिस्तदा दातुं एव प्रीतिं प्रतिगृह्णानु। इति कन्यामभिमुखं शेत्। गोवी कन्यामित्यादि ततः कृतस्य कन्यादानस्य सांगता
 सिद्धार्थं मिदं हिरण्यं दक्षिणा तुभ्यमहं संप्रददं शक्तो सत्यांगामहिषी दास्यादि दद्यात्। ततो वरः यत्कक्षी वा सर्वं न नो विश्वे देवा अनुष्टुप। कुक्ष्याभमर्शने
 विनियोगः। यत्कक्षी वा सर्वं न न पुत्रो अंगिरसामवेत्। तेन नो घविश्वे देवाः संप्रजांसमजीजनन्। इति दक्षिण कुक्षिमभिमुखं शेत्। ततः पुरोधाः अनाध

क० न० २२

सकुमि वलित उनेतिषोडशोपचारैः संश्रय विरागिनिधाया नडहे चर्मणि सपत्नीमुपवेश्य परीं तं न ह प्रवेशनी यहो मं कुर्वीत। शिष्टास्तु श्वशुरगृहे एव कुर्वे
 ति ततो मंडपोद्वासनं प्राचकुर्वीत ॥ ॥ इति विवाहप्रयोगः ॥ ॥ अथोपासनहोमः ॥ ॥ कर्त्ता इति मात्रेणोडशां बुद्धे स्वं ध्यात्वा तत्र पिशितमात्रे वा
 द्वित्रिचतुरांशुलि त्रिमेखले द्विमेखले वा कुंडे बध्यमाणविधिना संस्तुतेति प्रतिष्ठाप्य प्रत्यवरो हेति मंत्रेण प्रत्यवरोह्य सिद्धं वा सायमधि रक्षे प्रातरुदया प्रागग्रं
 प्राउच्छ्रुतसंध्यां ते देशकालौ संकीर्त्य परमेश्वरप्रीत्यर्थं सायमुपासनहो मं करिष्ये इत्युक्त्वा चत्वारिंशंगेति ध्यात्वा त्रिःपरिसमुह्य परिस्तीर्य पुन्युदयोत्तरं ते
 त्रेस्तंडुलान्दभैरवावज्वल्य प्रोक्ष्य तेने त्रिःपर्यन्ति कृत्वा त्मुकं निरस्य पश्चादग्नेर्हविः समिधं च निधाय विश्वानि न इति तत्त्वेनाग्निं सं पश्येदसिं पद्मान्वा न्य
 त्वांशुसमिधमाधाय पः स्य स्या शतं पादितं उला नादाय हृदि सव्यं निधाया मग्नये स्वाहे तिसायं सूर्याय स्वाहे तिकनिष्ठा मूलेन कुला एव प्रजापतये स्वाहे
 ति द्विपां कुला परिसमुह्य पर्युदयं सायमाग्रं पश्चानं अग्रे आयं धीति तिसृणां गोपायनालोपायनो वा वंधुः स्वबंधुं श्रुते वंधुश्च स पयो द्विपदा वि
 राट् अग्रं आयं वि० इति सायं सूर्यो नो दिवस्या त्विति सूर्यासा वित्री सूर्यासा वित्री त्रिष्टुप० प्रातः ओं सर्वो नो दिवस्या तु उदयं चित्रं देवानां नमो मित्रस्य
 ति प्रातः सूर्यं प्रजापते न त्वदेतानि तर्तु तन्वति रण्यगर्भ इत्यभयत्र प्रजापतिं चोपस्वायमानस्तोकेति विप्रति धृत्वा च मे स्वरश्च मे इत्युक्त्वा परस्यायना
 मगोत्रे नाराउक्त्वा सिवादेयत् इत्युपासनहोमः अथ स्नात्वा पीपाकप्रयोगः मध्याह्ने तत्पूर्ववा पर्वप्रतिपत्संधौ पूर्वधुरन्वाधानं तद्दिने यागः।
 मध्याह्नाहर्ध्वं संधौ तद्दिने न्वाधानं परे द्वि यागः। कर्त्ता समिस्तमारोप्य प्रतिदिशमष्टादशां गुलं कनिष्ठं च चतुरांगुलं मेकं गुलं चोत्तं स्विडिं कृत्वा गोमये
 नेपलिप्य यज्ञियशकलेन पश्चिमं गुडं हितोदकं स्वां प्रादेशमात्रं रेखां कृत्वा तद्विहितां तत्रां तयो प्रागग्रं रेखे मध्ये ति स्त्रः प्रागग्रः। उदकं संस्वाश्व
 रेखाः। कृत्वा यये पात्राभ्यां पिहितमग्निं शुष्टोदमना आग्नेयो वस्तु भुक्ता त्रिष्टुप० एष्ट्यग्ने गेते तमो त्रिस्त्रिष्टुप० अथ वाहने वि० इति द्वाभ्याम
 सतै रग्निमावाह्य वाहतीनां परमेश्वर प्रजापतिः प्रजापतिर्वहती ॐ शुभं वस्वरग्निं प्रतिष्ठाप्य चत्वारिंशंगेति तमो वा मदे को त्रिस्त्रिष्टुप०
 चत्वारिंशंगं सप्तहस्तं चतुष्टयं सप्तजिह्वे द्विर्ध्वजः। त्रीणां प्रसन्नं वदनं सखासी न श्रुचि स्मृतः। स्वाहांतु दक्षिणे पात्रे देवीं वामे स्वध्यां तथा

विप्रबंध

२२

विप्रहृष्टि पाहते स्तु शक्ति मन्त्रं च सुवां तो मरं व्यजनं वामे धृत पात्रं च धारयन्। आत्मसिमुखवसासिन एवंपो कृतानः। इति ध्यायेत्। इदं लो किका
 न्नो सर्वत्र ज्ञेयं। ततः प्रत्यवरो हेत्यस्य हिरण्यगर्भो त्रिस्त्रिष्टुप० अग्रिप्रत्यवरो हेत्ये विनियोगः। प्रत्यवरो ह जातवेदः पुनस्त्वं देवो भ्यो हव्यं वहनः प्रजा
 नन्। प्रजा पुंश्चरि मस्मा सुधेयथा तव यजमाना यशो योः। इति समारोपसमिधमग्ने प्रोक्ष्येत्। ततस्तत्रार्थे श्रोत्रा प्रातर्हो मं कृत्वा प्राणान्वायम्य देश
 कालौ संकीर्त्य ममोपाचतु रितक्षयद्वारा श्रिपरमेश्वर प्रीत्यर्थं दर्शपोर्णमासाभ्यां स्नात्वा पीपाकप्रयोगः मध्याह्ने तत्पूर्ववा पर्वप्रतिपत्संधौ पूर्वधुरन्वाधानं तद्दिने यागः।
 समिधं यमादाय तत्र देवता परिग्रहार्थं मन्वाधानं करिष्ये स्मिन् नन्वहिते श्रोत्रा तवेदसमग्निमिधेन प्रजापतिं प्रजापतिं वाप्यारदेवते आज्येन अग्नी
 पोमो चक्षुषी आज्येनात्र प्रधानं अग्निमग्निमो चक्षुष्येण दर्शविमिन्द्राग्नी च चक्षुष्येण शीवेण स्विष्टकृतमग्निमिधेन प्रजापतिं प्रजापतिं वाप्यारदेवते आज्येन अग्नी
 देवानि धुमग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं चैताः प्रायश्चित्तदेवताः आज्येन विश्वान्देवान् संस्त्रावेण ह्यता ह्यता दोषनिर्हणार्थं त्रिग्निं मरुतश्चाज्येन श्वः स
 द्योवा यक्षे तूष्णीं पूर्ववत्समस्तवाहति सिर्विस्वाहा ताभिरग्ना वाधाय प्रजापतय ददातमग्निं श्वो यागांत धारयेत्। ततः स्त्रिभिः स्त्रिभिर्देवैर्द्विगुणं
 त्रिसंधं रज्जुं दक्षिणे तत्रां कृत्वा पुनः सव्योत्तरां षट् जिह्वा दर्म ललेः रज्जु कृत्वा तया बहिर्दिशं वेष्ट्य वंधुं ध्यायतेथै वपं च दश दारुकमिधं सकृ
 द्वेष्टनेन बंधा दपती पयोदधि धृत युतानं सुजीतं श्राद्धं कृत्वा श्राद्धं न्यापादिकं मपि भुंजीत ततो परे पुंशे पासने द्रुते शां गुलं द्विस्त्रिः परिसमुह्य परि
 स्तीर्य पर्युदयोत्तरं ते देशकालौ संकीर्त्य परमेश्वरप्रीत्यर्थं सायमुपासनहो मं करिष्ये इत्युक्त्वा चत्वारिंशंगेति ध्यात्वा त्रिःपरिसमुह्य परिस्तीर्य पुन्युदयोत्तरं ते
 ति प्रागग्रं यासादेयत्। आन्यहोमे तु प्रोक्षणी स्तुवं मा साद्य च मसं वाज्यभजनं दुध्रा बहिर्द्विष्टे यमाज्यहोमे यथाक्रमेति० ततः प्रोक्षणी पात्रे मु
 तानं कृत्वा श्वत्र प्रादेशमात्रं कुशदले निधाया द्विः परित्वा तच्छीमुस्य पात्राण्युत्तानानि कृत्वा मं विस्त्रस्य सवाणिः। प्रोक्ष्य प्रणीता पात्रे पवित्रे निधाया
 पास्त्रिस्तस्य गंधपुष्पांश्चिह्वांश्च वरणां। ब्रह्माग्नेः सिद्धं कृत्वा ऐशाने प्राङ्मुखो यज्ञोपवीत्या च म्यां गुच्छे पाणिभ्यां पिधायान्त्रिणाग्निं दक्षिणे गत्वा

मावेदेष तन्मिता० स्थाने सा राय० आयनेतेति हर्वाक्षि स्वा० गायत्र्याभ्युक्ष्य० ज्ञातारं० यमाय मधुमत्तमं० तत्वायामि० वयं सोमेति
दिक्त० तत्सूर्यमिति हर्वाक्षि स्वा० सहस्रशीर्षेति शिरसि० अक्षीर्भांत इति मुरवे० श्रीवाभ्यस्त इति कंठे० आं त्रेभ्यस्त इति हृदये०
नाभानामिन्द्र इति नाभौ० त्वमिन्द्र सजोषसमिति वाहोः० सोमानमिति कक्षयोः० यः कुक्षितं कुक्षयोः० वक्षीनां पितेति पृष्ठे० उरुभ्यां
तद्वयुर्कोः० मेहनाहनं करणादिति पादांतं० एतावन्नस्येति पादयोः० यस्य विश्वानीति हस्तयोः० अंगादं गालुरुधस्तैर्न वसवो गेमदीवि
लिप्य० हिरण्यं शृंगमित्यादिनी तीर्थं प्रार्थ्य० स्नात्वा गोहिंसा० तत्समं दीत्यादिभिर्मर्जयेत्वा० अथ मर्जयते स्नात्वा देवादिस्तर्पयि
त्वा मृत्तिका स्नानं० पुनस्नात्वा गायत्र्या वरुणा० यनमः० गोमत्रेण गंधद्वारां हव्ययाहनायेति गोमयेन आप्यायस्व० सोमाय०
इति क्षीरेण दधिकायाः० वायवेन मइति दध्याते जोतिशुकं० सूर्यो यनमइति घृतेन देवस्य लेति कुशोदकेन स्नात्वा वा सोधत्वा
वम्य गवामंगेत्यादि गोदानं दत्त्वा विष्णुं संप्रत्यत पीत्ये चतुर्भ्यो धिकांश्च प्राप्नोत्यगदद्यात्प्रोष्यस्त समस्त व्याहृतिरष्टाक्षरा
तं आ० धृत्वा शेषं समाप्य तान्निबिज्य पलाशादि पात्रे ताम्राया पलं गोमूत्रं गायत्र्या वरुणा यनमइत्यादाय श्वेताया अं
गुष्ठाधं गोमयं गंधद्वारां० हव्यं गृह्णतायेति० त्रिपलं० क्षीरमाप्यायस्व सोमायेति० द्विपलं दधिकाया इति० पलं घृतं तेजो
सि शुकं सूर्यो यइति० एकपलं कुशोदकं देवस्य लेत्यादाय आपो हिंसेया लोप्य प्रणवेन निर्मथ्याभिर्मन्त्र्य सप्तपत्रैः कुशैः
इरावती इदं विष्णुः० मानस्तोके० शन्न इदं दग्नी० अग्नये० सोमाय० इंदो य० गायत्र्या० प्रजापतये० प्रणवेन कृत्वा० प्रणवेन वषीतो
कोप्य० व्रतं चत्वारि० पुनराज्यं कृत्वा युग्मान्नि प्राप्नोत्यते गो दद्यात् ततो दशदानानि० गवामंगेष्टिति गोः० सर्वभूतान्

याभिमि रराहेण समुद्रता० अनंतसस्य फलदा मतः शांतिं प्रयकुमे भूमिंदत्वा० महर्षे गोत्र संभूता कश्यपश्च्यति ला स्मृता० अस्मादेव दानेन म
मपापं वपोहन्ति० तिलदानं० हिरण्यगर्भाति हिरण्यदानं० कामधेनुं समुद्रतं सर्वक्रेषु पुंसं स्थितं० देवानामाज्यमाहारमतः शांतिं प्रयकुमे० आज्य
दानं० शरण्यं सर्वलोकाणां लज्जाप्रहरणीयं० सुवेषधारिवस्त्रात्मकः० वस्त्रदानं० सर्वदेवमयं धान्यं सर्वोत्पतिकरं महत् प्राणिनां जीवोपाय
मतः शांतिं प्र० अन्नदानं० यथा देवेषु विश्वात्मा प्रब्रह्म जनादेनः० सामवेदस्तवेदानीं महादेवस्तु योगिनां० प्रणवः सर्वमंत्राणां नाडीणां पार्व
तीयथा० लथामसानां प्रणवः० सर्वदेवस्तु संमतः० ममतस्मात्परं लक्ष्मीवदस्तु गुडसर्वदा० गुडदानं० प्रीतिर्यतः पितृणां विष्णुशंकरयोः स
दा० शिवनेत्रे वंद्ये अतः शां० रोप्ये दानं० यस्मादन्नरसाः सर्वे नोक्तुस्तु लवणं विना० शोभोः प्रीतिकूरं नित्यमतः० उरणदानं० ततो म
त्रहीनमिति जपेत्० दानानि सर्वेभ्यो दद्यात्० ततो विप्राः० ब्रतं कुरु तपहि दू० ततो गव्यप्राशनं पुत्रादेन० अथोक्ता तपेनुः० अथेत्यादि
ममस्तु खेन प्राणाश्च मया प्रतिबंधकं सकल पातकैश्च यद्वा राक्षसेन प्राणास्तु माणार्थं यथाशक्तं कृतामिमांस्तु कृतं पुनरुदेव
त्याममुं कृते त्राया ममुक शर्मणे संप्रददे० गवामंगेष्टिति मंत्रमुत्कामममेति दद्यात्० पुत्रानिर्ममेति पदस्थाने पित्रादेरिति वदेत्० त
तो वैतरणी तानं० देशकाको स्मृता० मम यमद्वारं स्थितं वैतरणाख्यं नक्षत्रं रात्र्यर्थं गोदानं महं करिष्ये० ततो ब्राह्मणमभ्यर्च्य० धेनुं
कैतवमिति हस्त्वयमहोरेमाहापथोऽत्रि० तीर्षुरहं देवी वैतरणे नमो नमः० स्तुतिं धेनुं प्रार्थ्य० विष्णुं रूपं दिज श्रेष्ठं भूदेव हिंसावन० तत्तु
वैतरणी मे तां कृच्छ्रां गंधदाम्यहं० ब्राह्मणां प्रार्थ्य० अथेत्यादि वैतरणी स्तुतं रात्र्यर्थं मिमांसा कृच्छ्रवस्त्रमाख्यालं कृती स दक्षिणा
तुभ्यं महं सुंप्रददे० प्रार्थना० यमद्वारं पथे चोरे यासां वैतरणी नदी० तां तत्तुं कामो यक्षामि कृच्छ्रां वैतरणी तुगां० पुत्रादिः० उचिती
र्षुरयं० तत्तुं वैतरणी मस्य० तां तत्तुं मे स्यति वदेत्० ततो स्तिल पात्रदानं० काम्यपात्रेति ला रक्षि स्वा० तत्र सुवर्णं च० अथेत्यादि जन्मप्रभ

क० म० २६ ति प्राणांतं नानाविधपापानां शार्थं तिलपात्रं सदक्षिणां संप्रददे। तिकाः पुण्याः पवित्राः तिकाः सर्वकराः स्मृताः। शुद्धावाध्यादिवाक्ये
 क्रविशोत्रसमुद्भवाः। यानिकानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि च। तिलापात्रप्रदानेन तानि नश्यंतु सर्वदा। महर्षिगोत्रसंभृताः कश्यपश्च
 २६ तिलास्मृताः। तस्मान्नेषां प्रदानेन मम पापं व्यपोहतु। यो देवो पितृरूपेण ह्येकव्यभुगव्ययः। तिलापात्रप्रदानेन समे विष्णुः प्रसीदतु।
 इति पठेत्। ततो मोक्षं देहि तृणीकेशमोक्षं देहि जनार्दन। मोक्षधेनुप्रदानेन मुकुंदः प्रीयतामिति। मोक्षधेनुदद्यात्। ततो ऐहिकामुष्मिकं च
 जससजन्माजितं जगो। सत्सर्वं भुङ्क्ष्व मायां तु गामेतां ददताम मेति। कृपाधेनुदद्यात्। ततो आजन्माजितं पापं मनोराहो यकर्मणिः त
 सर्वनाशमायां तु गोप्रदानेन केशकेतिपापधेनुदद्यात्। महाकेशनिवासेन च क्राधेरुपशोभितं। अस्य प्रदानाद्देवस्य मम सर्वं तु मनो
 रथाः। इति शाळग्रामं दद्यात्। इति जगद्गुरुनारायणभट्टस्तु रामकृष्णभट्टमजकमठाकरभट्टकृतः प्रायश्चित्तप्रयोगः ॥
 अथ पंचकमृतदाहविधिर्वैष्णवपुराणे। कुंभमीनस्थिते च देवमरणं यस्य जायते। न तस्य गतिर्ज्ञेया संततो न शुभं भवेत्। न तस्य दा
 हः कर्तव्यो विनाशः। तेषु जंतुषु पंचकानां तर्ककार्यं कार्यं दाहोदिकं खलु। अथ वा तस्मिन् कार्ये दाहस्तु विधिर्वैष्णवः। त्रिपुष्करेयाम्यभिचकुल
 सद्यः संततिकारणात्। विप्रस्य नियतः कार्यो दाहस्तु विधिर्वैष्णवः। धनिष्ठा पंचकमृते मृतो यदि कथं च न। त्रिपुष्करेयाम्यभिचकुल
 जान्मारयेद्वै। तत्रानिष्टविनाशार्थं विधानं संसृज्यते। दाहदेशो शर्वनीत्वा स्नापयेच्च प्रयत्नतः। दर्भाणां प्रतिमाः कार्याः पंचोयास्त
 त्रयोऽप्युक्तानि यवपिष्टेनानुक्षिप्तस्तानि सप्तशतं देहं प्रेतवहः प्रेतसरवः प्रेतपः प्रेतभूमिपः। प्रेतहर्त्ता पंचमस्तु नामान्येनानि च क्र
 मात्। तत्र प्रयोगः। एवंगुणोत्पाद्यमुकुंगोत्रस्यामुकुं धनिष्ठा पंचकादिमरणसूचितवंशानिष्ठविनाशार्थं पंचकमरणं विधिं करिष्य
 इति सकल्यप्रगथमाह्ये। प्रतिमामठं कल्पदाहसमये प्रैतापरिच्यसेत् प्रथमो शिरसि द्वितीयां नेत्रयोः। तृतीयां वामकुक्षौ। चतुर्थं

नाभौ। पंचमीपादयोः। तदुपरिताभ्यो नाम मेमं त्रेयुताहुतीर्द्वितीया दकधारां च दत्वा। यमाय सोमं त्र्यंबकमिति मंत्राभ्यां प्रतिमां सुप्रत्येक
 माज्याहुतीर्जुहुयात्। स्तुतकांते ततः सुत्रः कुर्यात्। शान्तिकौष्टिको। कश्यपात्रस्थितं तैलं वीक्ष्य दद्याद्दीजन्मने। ब्रह्मविष्णुमहेश्वरक
 णप्रीतयततः माषमुद्गयवव्रीहिभिर्बन्धादिप्रयत्नमेति। स्वर्णदानं कुरु दत्वा पंचलक्ष होमोद्धिजाचनं। गोभूदानं षडंशेन कुर्यादोषोपशान्त
 ये। अन्यत्रापि। स्वर्णोक्तविधानेन कृत्वा तैः स्नापनततः। अन्वाधानेन कृत्वा तैः स्नापनततः। अन्वाधानेन निर्वपणं देवतानां तथाहु
 तीः। यमाय धर्मराजस्य मृत्यवे चातक्ये च विवस्वताय काष्ठाय सर्वभूतक्षयाय च। औदुंबराय दध्नाय नीलाय परमात्मने। वृका
 दराय चित्राय चित्रयुताय वैक्रमान्। विधिनाश्रपणं कृत्वा ऐकैकामाहुतिं हुवेत्। अन्यत्रापि। धनिष्ठा पंचकमृते पंचवत्सानि तन्मुखे।
 न्यस्याहुतिं त्रयं दद्यात्। कर्तुं बहव्यादिति। ततो निहर्यां कुं यो देवसामे विधिः स्मृतः। इति निखने देवं जले वा प्रतिपादयेत्। द्विपदस्य
 मुखतद्दक्षिणपक्षकं मुखे ॥ ७ ॥ ॥ श्रीशके १६ ॥ वर्तमानमन्मथादे आषाढमासे ज्ञासितपक्षे चतुर्दश्यां भो मन्वरे
 प्रक्षोषकाळे मठाकरभट्टप्रयोगसमाप्तः ॥ ॥ कात्रोपारव्य अनंभट्टसूनु नीलकंठ भट्टात्मज अनंतेन लि
 खितः। छेवकपाठकयोः शुभं भवतु ॥ ॥ श्रीसप्तकोटेश्वरार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

क०महो
२७

इति कमठाकरसहीसमाप्ता ॥ श्रीः ॥ ५ ॥ ५ ॥

रामः
२७